ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា

ជាតិ សាសនា ព្រះមហាក្សត្រ

ក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា

វិទ្យាស្ថានគរុកោសល្យរាជធានីភ្នំពេញ

សន្និសីទវិទ្យាសាស្ត្រជាតិអំណាន លើកទី៩

១១ មីនា ២០២៤

សិក្ខាកថាក្រោមប្រធានបទ៖ «តួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និងចរិយាធម៌»

ដោយ មី សុវណ្ណា

ព.ស. ២៥៦៧ គ.ស. ២០២៤

ប្រវត្តិរូបសង្ខេបបេក្ខជន

ព័ត៌មានទូទៅ

- ឈ្មោះ : មី សុវណ្ណ
- ភេទ : ប្រុស
- ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំកំណើត : ១៦ ធ្នូ ១៩៩០
- ទីកន្លែងកំណើត : ភូមិក្រាំងពញា ឃុំវាលពង់ ស្រុកឧដុង្គ ខេត្តកំពង់ស្ពឺ
- ទីលំនៅបច្ចុប្បន្ន : ភូមិដំណាក់ស្នាច់ សង្កាត់វាលពង់ ក្រុងឧដុង្គម៉ែជ័យ ខេត្តកំពង់ស្ពឺ
- កម្រិតជំនាញ : មធ្យមសិក្សាទុតិយភូមិ
- ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំចូលបម្រើការងារ : ០១-១០-២០១៤

ការសិក្សា

- ២០០៧-២០០៩ : មធ្យមសិក្សាទុតិយភូមិ (វិទ្យាល័យឧដុង្គ កំពង់ស្ពឺ)
- ២០០៩-២០១៣ : បរិញ្ញាបត្រអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ (សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទភ្នំពេញ)
- ២០១៣-២០១៧ : បរិញ្ញាបត្រជាន់ខ្ពស់ភាសាវិទ្យា (សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទភ្នំពេញ)
- ២០១២-២០១៤ : គរុសិស្សភាសាបារាំង-ខ្មែរ (វិទ្យាស្ថានជាតិអប់រំ)
- ២០១៧-២០១៨ : គរុនិស្សិតកម្រិតឧត្តម អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ (វិទ្យាស្ថានជាតិអប់រំ)
- ២០០៩ ជាអតីតជ័យលាភីសិស្សពូកែទូទាំងប្រទេសផ្នែកអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ ឆ្នាំ២០០៩

អត្តភាពការងារ

- ឆ្នាំ២០១១- ២០២២ : គ្រូបង្រៀនអក្សរសាស្ត្របារាំង-ខ្មែរ នៅវិទ្យាល័យហ៊ុន សែន បាត់ដឹង
- ឆ្នាំ២០២២- បច្ចុប្បន្ន : គ្រូឧទ្ទេសនៅវិទ្យាស្ថានគរុកោសល្យរាជធានីភ្នំពេញ

ទំនាក់ទំនងបេក្ខជន

- ទូរស័ព្ទទាក់ទង : ០១៧ ៤២៤ ២៦៣
- តេឡេក្រាម : ០១៥ ៤០៤ ៤៨៣
- អ៊ីម៉េល : **sovannbandit@gmail.com**

មាតិកា

I- សេចក្តីផ្តើម...1

II- តួសេចក្តី..2

II.១- ពន្យល់បច្ចេកសព្ទ...2

II.១.១- បច្ចេកសព្ទ«ព្រះពុទ្ធសាសនា»...2

II.១.២- បច្ចេកសព្ទ«ការអប់រំ»...2

II.១.៣- បច្ចេកសព្ទ«សីលធម៌»...3

II.១.៤- បច្ចេកសព្ទ«ចរិយាធម៌»...3

II.២- ពន្យល់ន័យប្រធានបទ...4

II.៣- បកស្រាយប្រធានបទ...5

II.៣.១- តើព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌យ៉ាងដូចម្តេចខ្លះ?......................5

II.៣.២- តើព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌ដូចម្តេចខ្លះ?..........................28

II.៣.៣- សំយោគតួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និងចរិយាធម៌.............34

II.៤- សរុបខ្លឹមសារ...38

III-បញ្ចប់សេចក្តី..39

បំណកស្រាយប្រធានបទៈ

«តួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និងចរិយាធម៌»

I- សេចក្តីផ្តើម

ព្រះពុទ្ធសាសនាគឺជាព្រះធម៌ ពាក្យប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធដែលបានដឹកនាំប្រជាពុទ្ធបរិស័ទឆ្ពោះទៅរកសេចក្តីសុខសេចក្តីចម្រើន។ យ៉ាងណាមិញ នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ព្រះពុទ្ធសាសនាបានរួមចំណែកក្នុងការលើកកម្ពស់ដល់សីលធម៌ និងចរិយាធម៌តាំងពីសម័យបុរាណកាលរហូតមកដល់សម័យបច្ចុប្បន្ននេះ។ យើងបានឃើញថា ព្រះពុទ្ធសាសនាមានអត្ថិភាពជាមួយនឹងប្រជាជនខ្មែរតាំងពីយូរយារណាស់មកហើយ។ វត្តមានព្រះពុទ្ធសាសនាបានប្រតិស្ឋនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជានេះមានការអះអាងខុសៗគ្នាដែលអ្នកខ្លះអះអាងថា ព្រះពុទ្ធសាសនាទំនងជាចូលមកក្នុងប្រទេសកម្ពុជាក្រោយព្រហ្មញ្ញសាសនា ហើយមានឯកសារខ្លះទៀតអះអាងថា ព្រះពុទ្ធសាសនា និងព្រហ្មញ្ញសាសនាអាចចូលមកដំណាលគ្នា ឬប្រហាក់ប្រហែលគ្នាបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ។ តាមរយៈភស្តុតាងដ៏សំខាន់មួយដែលបានលើកឡើងថា ចាប់ពីចុងឆ្នាំ២០១៧មក មនុស្សម្នាជាច្រើនចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងខ្លាំងនឹងសិលាចារឹកមួយផ្ទាំងនៅវត្តគិរីស្តេចគង់ដែលឃើញមានចារឹកពាក្យថា«សុវណ្ណភូមិ»[1]។ វត្តគិរីស្តេចគង់ ហៅវត្តបឹងដែលតាមឯកសារចាស់ៗបញ្ជាក់ថាមានឈ្មោះជា អង្គប្រាសាទទន្លេយ៉ន ស្ថិតនៅភូមិត្រពាំងខ្ទុំ ឃុំស្វាយចចិប ស្រុកបរសេដ្ឋ ខេត្តកំពង់ស្ពឺ។ ទីតាំងវត្តនេះសាងសង់នៅលើទីទួលប្រាសាទបុរាណក្នុងសម័យមុនអង្គរ មានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញ។ តាមប្រភពឯកសារសិលាចារឹកដ៏សំខាន់នេះ យើងអាចអះអាងថាដែនដីសុវណ្ណភូមិគ្មានសំដៅដែនដីឯណាក្រៅពីប្រទេសកម្ពុជានេះឡើយ។ ការរកឃើញសិលាចារឹកដ៏មានសារៈសំខាន់នេះធ្វើឱ្យប្រវត្តិវិទូសន្និដ្ឋានថា សុវណ្ណភូមិ គឺសំដៅលើស្រុកខ្មែរនេះតែម្តងដែលគ្មាននរណាម្នាក់មកបដិសេធបានឡើយ។

តើព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីក្នុងការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និងចរិយាធម៌យ៉ាងដូចម្តេចខ្លះ? នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាវិញ តើព្រះពុទ្ធសាសនានេះមានឥទ្ធិពលយ៉ាងដូចម្តេចខ្លះដែរ?

---

[1] https://ams.com.kh/khmercivilization/detail/3033

II- តួសេចក្តី

II.១- ពន្យល់បច្ចេកសព្ទ

II.១.១- បច្ចេកសព្ទ«ព្រះពុទ្ធសាសនា»

តាមវចនានុក្រមដែលផ្សាយដោយវិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ និងរាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា បានពន្យល់ពាក្យ «ព្រះពុទ្ធ ឬពុទ្ធ»ដូចនេះថា៖ ពុទ្ធ [ពុត] (សំ.បា.) ន. លោកអ្នកត្រាស់ដឹងធម៌ដែលកំបាំងដូចយ៉ាងអរិយសច្ច ៤ជាដើម រហូតដល់មគ្គផលនិព្វាន ឬលោកអ្នកភ្ញាក់រឭក គឺមានសតិសម្បជញ្ញៈសព្វកាល ឬលោកអ្នករីកពេញទីដូចជាផ្កាឈូកដែលរីកគ្រប់ស្រទាប់គឺមានព្រះហឫទ័យរីកដោយអំណាចនៃបរិសុទ្ធិ ព្រោះកម្ចាត់កិលេសអស់ហើយ (ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ) : ព្រះពុទ្ធ, ព្រះពុទ្ធជាបរមគ្រូ, ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់។ល។

បើតាមវចនានុក្រមខ្មែរ «សាសនា» មកពីពាក្យ «សាសន» ដែលមានន័យថា ពាក្យបណ្តាំ ពាក្យផ្តាំផ្ញើ ពាក្យប្រៀនប្រដៅ ការប្រៀនប្រដៅ សាសនា លទ្ធិ ពាក្យបង្គាប់ ការបង្គាប់បញ្ជា ដំណឹង សំបុត្រ ពាក្យប្រកាស ការប្រកាសប្រាប់ ការជឿស្តាប់ ការដាក់ទណ្ឌកម្ម ការផ្ចាលទោស ការកែសម្រួល ការគ្រប់គ្រង ការត្រួតត្រា[2]។

តាមន័យជាតិសព្ទខាងលើនេះ «ព្រះពុទ្ធសាសនា» បានន័យសេចក្តីថាគឺជាឱវាទ ឬពាក្យអប់រំទូន្មានប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធអង្គព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធដែលព្រះអង្គជាអ្នកត្រាស់ដឹងធម៌ដ៏ប្រសើរក្រៃលែង។

II.១.២- បច្ចេកសព្ទ«ការអប់រំ»

តាមវចនានុក្រមខ្មែរពាក្យថា «អប់រំ» ប្រើជាពាក្យប្រៀបប្រដូចសំដៅដល់ន័យថាហាត់ចិត្ត, បង្វឹកចិត្ត; ដួសដុលចំពោះវិជ្ជាឬកិរិយាមារយាទ, ហ្វឹកហាត់ឱ្យស្ទាត់ជំនាញជាងមុន, កែឱ្យបានល្អប្រពៃជាងមុនជាលំដាប់; ខំប្រឹងបំពេញឧបនិស្ស័យឱ្យបរិបូណ៌, ខំកសាងសន្សំបុណ្យកុសលរក្សាទុកពុំឱ្យមានហ្មង, មិនឱ្យមានថ្នាំងថ្នាក់; បន្ទុំបារមី: ព្រះបរមពោធិសត្វបានអប់រំបន្ទុំបារមីអស់កាលយូរអង្វែង។ ហើយក៏មានសេចក្តីពន្យល់ន័យមួយទៀតថា បង្រៀន ប្រៀនប្រដៅ ឬបណ្តុះបណ្តាលកាយសម្បទា សតិបញ្ញា និងសីល

---

[2] ការផ្សាយរបស់វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ បោះពុម្ពគ្រាទី៥ ឆ្នាំ១៩៦៧

ធម៌តាមគ្រប់សកម្មភាពដើម្បីទទួលបានចំណេះដឹង ជំនាញ សមត្ថភាព និងគុណតម្លៃ ហើយក្លាយខ្លួនជាបុគ្គលល្អនិងមានប្រយោជន៍សម្រាប់ខ្លួនឯង គ្រួសារ សហគមន៍ ប្រទេសជាតិ និងមនុស្សជាតិ[3]។

ដូចនេះការអប់រំគឺជាកិច្ចដំណើរការអភិវឌ្ឍការសិក្សា ឬការបណ្តុះបណ្តាលកាយសម្បទា សតិបញ្ញា និងសីលធម៌តាមរយៈគ្រប់សកម្មភាពអប់រំ។ ការធ្វើឱ្យអ្នកសិក្សាទទួលបាននូវសំណុំចំណេះដឹង ជំនាញ សមត្ថភាព និងតម្លៃ។ ការធ្វើឱ្យមនុស្សក្លាយជាបុគ្គលល្អដែលមានប្រយោជន៍សម្រាប់ខ្លួនឯង គ្រួសារ សហគមន៍ សមាគម ប្រទេសជាតិ និងពិភពលោកទាំងមូល។

II.១.៣- **បច្ចេកសព្ទ«សីលធម៌»**

II.១.៣.១- **តាមន័យជាតិសព្ទ**

-**សីលធម៌** មកពីពាក្យថា «សីល» និង«ធម៌» ដែល«សីល»មានន័យថា [4]វិរតិចេតនាដែលវៀរចាកអំពើអាក្រក់, ការកាន់ឬប្រព្រឹត្តល្អដោយកាយវាចា, ការមិនប្រព្រឹត្តកន្លងសិក្ខាបទឬវិនយប្បញ្ញត្តិ(ព.ពុ.)។ រីឯពាក្យ «ធម៌»បានន័យថា [5]សភាវៈដែលទ្រទ្រង់សត្វលោកគឺបុណ្យ, បាប, សុចរិត, ទុច្ចរិត។ ពាក្យនេះខ្មែរយើងធ្លាប់ប្រើជាធម្មតាមកគឺសំដៅយកពាក្យឱវាទរបស់ព្រះពុទ្ធ និងអត្ថបទទូទៅដែលទាក់ទងដោយពុទ្ធសាសនា។ ស្របតាមន័យពន្យល់ខាងលើនេះ«សីលធម៌» បានន័យថា សេចក្តីល្អ ឬសភាវៈដែលទ្រទ្រង់នូវសេចក្តីល្អទាំងឡាយដោយកាយ វាចា ចិត្ត។

II.១.៣.២- **តាមន័យទស្សនៈ**

ក្នុងការរស់នៅមនុស្សត្រូវមានសីលធម៌ប្រាំយ៉ាងគឺ[6]៖

+**សីលធម៌ផ្ទាល់ខ្លួន៖** ដឹងខុសដឹងត្រូវ ល្អអាក្រក់ ក្លាហាន ហ៊ានទទួលខុសត្រូវលើអំពើរបស់ខ្លួន តាំងជាម្ចាស់នៃចិត្តរបស់ខ្លួនបាន។

---

[3] ការផ្សាយរបស់រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា បោះពុម្ពគ្រាទី១ ឆ្នាំ២០២៣

[4] វចនានុក្រមខ្មែរ សម្តេចព្រះសង្ឃរាជ ជួន ណាត , ការផ្សាយរបស់វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ឆ្នាំ១៩៦៧

[5] វចនានុក្រមខ្មែរ សម្តេចព្រះសង្ឃរាជ ជួន ណាត , ការផ្សាយរបស់វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ឆ្នាំ១៩៦៧

[6] https://www.khsearch.com/qna/14505

+**សីលធម៌ក្នុងគ្រួសារ៖** ស្គាល់នូវកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួនជាឪពុកម្ដាយ។ ចិញ្ចឹមកូនមិនគិតពីការតបគុណវិញ ធ្វើឱ្យមានភាពសុខដុម។ ស្រឡាញ់ និងឧបត្ថម្ភកូនស្មើៗគ្នា អប់រំកូនចៅជាពលរដ្ឋល្អ។

+**សីលធម៌ក្នុងវិជ្ជាជីវៈ៖** មានមនសិការក្នុងការងាររកតាមសមត្ថភាពនិងតាមសម្មាជីវៈ មិនរំលោភលើអ្នកតូចជាងខ្លួន មិនរំលោភធ្វើការហួសកម្លាំងនាំឱ្យខូចសុខភាព។

+**សីលធម៌ក្នុងសង្គម៖** មានសាមគ្គីភាពល្អ មិនបង្កទំនាស់ គោរពសិទ្ធិមនុស្ស ស្រឡាញ់យុត្តិធម៌ ស្រឡាញ់មនុស្សទូទៅ ទទួលស្គាល់ទុក្ខវេទនាអ្នកដទៃ។

+**សីលធម៌ពិភពលោក៖** មានទំនាក់ទំនងល្អជាមួយបរទេស និងមិនប្រកាន់ជាតិសាសន៍។

ដូចនេះ សីលធម៌ជាគុណតម្លៃដ៏ថ្លៃថ្លារបស់មនុស្សជាតិជាគ្រឿងអលង្ការមិនអាចកាត់ថ្លៃបានដែលបំពាក់ទៅលើចរិតលក្ខណៈនៃបុគ្គលម្នាក់ៗ។ ជាមនុស្សដែលមានសេចក្ដីថ្លៃថ្នូរត្រូវប្រកាន់ខ្ជាប់ឱ្យបាននូវសីលធម៌ និងចរិយាធម៌ដ៏ល្អប្រពៃ ទើបអាចរស់នៅប្រកបដោយសេចក្ដីសុខសុភមង្គល។

II.**១.៤- បច្ចេកសព្ទ«ចរិយាធម៌»**

តាមវចនានុក្រមបានពន្យល់ពាក្យថា ចរិយា ដូចជា ចរិយា [ចៈ-រ៉ិ-យ៉ា] (បា.សំ. ចយ៌ា) ន. ការប្រព្រឹត្ត; សំណាង, ព្រេង, ព្រេងសំណាង : អ្នកហ្នឹងមានចរិយាល្អណាស់។ រីឯពាក្យថា «ធម៌»វិញមានសេចក្ដីពន្យល់ដូចជា៖ ធម៌ [ធ័រ] (បា.; សំ. ធម្ម)ន. សភាវៈដែលទ្រទ្រង់សត្វលោក គឺបុណ្យ, បាប, សុចរិត, ទុច្ចរិត។ល។ ពាក្យនេះ ខ្មែរយើងធ្លាប់ប្រើជាធម្មតាមក គឺសំដៅយកពាក្យឱវាទរបស់ព្រះពុទ្ធ និងអត្ថបទទូទៅដែលទាក់ទងដោយពុទ្ធសាសនា[7]។ ដូចនេះ ចរិយាធម៌ បានន័យសេចក្ដីថា ជាសភាវៈដែលទ្រទ្រង់នូវការប្រព្រឹត្តដ៏ល្អប្រពៃ ឬជាធម៌អប់រំឱ្យប្រកាន់តែសេចក្ដីល្អដោយកាយ វាចា ចិត្តជាដើម។

II.**២- ពន្យល់ន័យប្រធានបទ**

ឆ្លងតាមសេចក្ដីពន្យល់ខាងលើនេះ ប្រធានបទទាំងមូលចង់ឱ្យយើងស្រាយបំភ្លឺស្ដីពីតួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងជំរុញដល់ការអប់រំទូន្មានប្រៀនប្រដៅដឹកនាំឱ្យមនុស្សសាងតែអំពើល្អ សេចក្ដីល្អ និងចរិយា

[7] ការផ្សាយរបស់រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា បោះពុម្ពគ្រាទី១ ឆ្នាំ២០២៣

មារយាទឱ្យបានល្អប្រពៃនៅក្នុងសង្គម។ ជាពិសេសនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាដែលជាប្រទេសប្រកាន់យក មាគ៌ាព្រះពុទ្ធសាសនាជាគោល ដោយបានចែងក្នុងបាវចនាជាតិថា«ជាតិ សាសនា ព្រះមហាក្សត្រ»។

II.៣- **បកស្រាយប្រធានបទ**

II.៣.១- **តើព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌យ៉ាងដូចម្ដេចខ្លះ?**

ព្រះពុទ្ធសាសនាបានដើរតួនាទីសំខាន់ណាស់នៅក្នុងសង្គមខ្មែរតាំងពីបុរាណកាលរៀងមករហូត ដល់បច្ចុប្បន្ន។ យ៉ាងណាមិញ សាសនានេះបានអប់រំសីលធម៌សង្គមតាមរយៈគោលទ្រឹស្តីរបស់ខ្លួនដូចជា ឱ្យមនុស្សមានហិរិ និងឱត្តប្បៈ។ ពោលគឺសេចក្តីខ្មាសអៀនបាប និងខ្លើមអំពើបាប។

ក- ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌បុគ្គល

អំពើល្អ១០យ៉ាងក្នុងការអប់រំសីលធម៌ត្រូវបានព្រះពុទ្ធចាត់ទុកថា ជាគោលការណ៍គ្រឹះ ឬជាឫស គល់នៃធម៌ទាំងឡាយនៃព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងការស្វែងរកសុខសន្តិភាព សុវត្ថិភាព សេចក្តីថ្លៃថ្នូរ កិត្តិយស និងការអភិវឌ្ឍដល់បុគ្គលខ្លួនឯង គ្រួសារ និងសង្គមជាតិទាំងមូល។ អំពើល្អទាំង១០ប្រការនោះគឺៈ

ក.១- អំពើប្រព្រឹត្តល្អដោយកាយ៣ (កាយសុចរិត)

- ការវៀរចាកអំពើកាប់សម្លាប់ មនុស្ស ឬសត្វមានជីវិតគឺមិនបៀតបៀន មិនធ្វើទុក្ខទោស មិនធ្វើ បាបដោយឥតមេត្តា មិនវាយសំពងដោយព្រនង់ មិនកាប់សម្លាប់ប្រហារបាញ់ចាក់ដោយសាស្ត្រាវុធធ្វើឱ្យ ជីវិតបង់។

-ការមិនកេងបន្លំយកទ្រព្យសម្បត្តិរបស់អ្នកដទៃ ឬក៏ប្រើឱ្យអ្នកដទៃលបលួចលាក់ឆក់ដណ្ដើម ដោយកាយមួយ។

-ការមិនប្រព្រឹត្តខុសក្នុងកាម មិនប្រព្រឹត្តទៅលើប្តី ឬប្រពន្ធអ្នកដទៃដែលគេហួងហែងរក្សា និងធ្វើ ឱ្យគេអាប់កិត្តិយសកេរ្តិ៍ឈ្មោះកើតសេចក្តីអៀនខ្មាសមួយ។

ក.២- អំពើប្រព្រឹត្តល្អដោយវាចា៤ (វចីសុចរិត)

-វៀរចាកនូវការមិនពោលពាក្យកុហកបោកប្រាស់បំភ័ន្តភ្នែកអ្នកដទៃ។

-ការមិនពោលនូវពាក្យញុះញង់ បំបែកបំបាក់អ្នកដទៃ។

-ការនិយាយតែពាក្យផ្អែមល្ហែមទន់ភ្លន់ពីរោះដែលជាទីគាប់ត្រចៀក ត្រូវចិត្តនៃអ្នកដទៃគឺការមិននិយាយទ្រគោះបោះបោកចាក់ដោតដល់អ្នកដទៃ។

-ការនិយាយអំពីប្រយោជន៍ និងសេចក្តីចម្រើនទាំងពីរប្រការគឺផ្លូវលោកមួយ ផ្លូវធម៌មួយ មិននិយាយពោលពាក្យរោយរាយឥតប្រយោជន៍។

ទាំងនេះព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធបានចាត់ទុកថា ការនិយាយត្រូវ (សម្មាវាចា) ។ ការនិយាយត្រូវនេះជាកាំជណ្តើរមួយទៀតឈានឡើងទៅកាន់ការប្រតិបត្តិដើម្បីគ្រប់គ្រងរក្សាខ្លួនឯង។

ក.៣- អំពើប្រព្រឹត្តល្អដោយចិត្ត៣ (មនោសុចរិត)

-មិនតាំងចិត្តគិតសម្លឹងរំពៃយកទ្រព្យអ្នកដទៃមកជាទ្រព្យរបស់ខ្លួន។ គំនិតប្រកបដោយសេចក្តីសន្តោស ត្រេកអរតាមមានតាមបាន គំនិតប្រកបដោយសេចក្តីខ្មាសបាប គំនិតលះបង់អំពើចង់បានឥតខ្មាស គំនិតស្មោះត្រង់ មិនត្រូវការទ្រព្យសម្បត្តិគេមកធ្វើជាទ្រព្យរបស់ខ្លួន។ តម្រិះត្រូវ (សម្មាសង្កប្បៈ) គឺតម្រិះមិនព្យាបាទអ្នកដទៃ មិនបៀតបៀនអ្នកដទៃ មិនជក់ត្រាំក្នុងកាម។

-មិនចងគំនុំគុំកួនធ្វើឱ្យអ្នកដទៃវិនាសនិងការមិនបៀតបៀនអ្នកដទៃគឺតម្រិះត្រូវ(សម្មាសង្កប្បៈ)។ គំនិតប្រកបដោយមេត្តាគឺស្រឡាញ់រាប់អានសត្វទូទៅ ដូចជាមាតាស្រឡាញ់បុត្រមិនបានព្យាបាទដល់ជនមួយណាឡើយប្រកបដោយករុណាសេចក្តីអាណិតអាសូរចំពោះសត្វទូទៅដែលមានសេចក្តីទុក្ខ ចង់ឱ្យសត្វបានរួចផុតអំពីសេចក្តីទុក្ខ។

-សេចក្តីយល់ឃើញត្រូវ (សម្មាទិដ្ឋិ) គឺឃើញថា ធ្វើបុណ្យបានបុណ្យ ធ្វើបាបបានបាប។ ទស្សនៈត្រូវពិត ភាពសន្សំមានទស្សនៈខុសត្រឹមតែជាសេចក្តីគិតឃើញទៅលើផ្លូវខុសនីមួយៗ។ បុគ្គលគប្បីដឹងដល់សេចក្តីផ្សេងៗនៅក្នុងចន្លោះនៃសេចក្តីស្ថិតស្ថេរ និងសេចក្តីមិនស្ថិតស្ថេរ។

សរុបមក ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីអប់រំបុគ្គលឱ្យសាងតែសេចក្តីល្អគ្រប់បែបយ៉ាងដោយកាយវាចាចិត្ត ហើយលះឱ្យឆ្ងាយពីបាបធម៌នានា។ ជាមនុស្សដែលមានការអប់រំកាយ វាចា ចិត្តបានល្អហើយរាប់ថាជាមនុស្សល្អខ្លាំងណាស់។ ពីព្រោះថា ការចេះអប់រំខ្លួនឱ្យបានល្អជាការទូន្មានខ្លួនបានដោយកម្រ ប៉ុន្តែមិនមែនថាធ្វើមិនបាននោះទេ។ វីរជននៅក្នុងលោកសុទ្ធតែជាមនុស្សឈ្នះខ្លួនឯង ទើបអាចក្លាយជាគំរូជននៅលើសាកលលោកយើងនេះមានព្រះពុទ្ធអង្គជាគំរូជាដើម។

ខ- ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ក្នុងគ្រួសារ

ព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយអប់រំសីលធម៌នៅក្នុងគ្រួសារឱ្យចេះស្រឡាញ់គ្នាក្នុងគ្រួសារ ឱ្យស្គាល់តួនាទីគ្នានៅក្នុងគ្រួសារ។

ព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយអប់រំសីលធម៌ក្នុងគ្រួសារក្នុងគោលបំណងឱ្យគ្រួសារបានសេចក្ដីសុខ ដ្បិតថាគ្រួសារជាកោសិកានៃសង្គម។ ប្រសិនបើគ្រួសារមានសុភមង្គល នោះសង្គមជាតិក៏បានសេចក្ដីសុខទៅតាមនោះផងដែរ។ ផ្ទុយមកវិញ ប្រសិនបើគ្រួសារណាមិនមានសេចក្ដីសុខ ជួបតែអពមង្គល នោះនឹងញ៉ាំងឱ្យជីវិតងងឹតអាប់អួពន់ពេកក្រៃ។ ការងារទាំងឡាយមិនមានភាពរលូនល្អឡើយ ដោយសារតែមានបញ្ហាក្នុងគ្រួសារ។ នៅក្នុងគ្រួសារ បើប្ដីប្រពន្ធមិនចុះសម្រុងគ្នា នោះបង្កផលប៉ះពាល់ដល់កូនចៅស្រករក្រោយដែលរស់នៅអាស្រ័យលើឪពុកម្ដាយ។ មាគ៌ាព្រះពុទ្ធសាសនាបានអប់រំឱ្យប្ដីប្រពន្ធមានធម៌សង្គ្រោះដល់គ្នានឹងគ្នាជាសង្គហធម៌ដ៏ប្រសើរ។ ប្ដីត្រូវមានធម៌សង្គ្រោះដល់ភរិយា៥ប្រការដូចជា ភក្ដីភាពដល់ភរិយា ប្រឹងប្រែងរកទ្រព្យចិញ្ចឹមគ្រួសារ និងរកគ្រឿងអលង្ការឱ្យភរិយា។ រីឯប្រពន្ធវិញក៏ត្រូវមានធម៌សង្គ្រោះដល់ប្រពន្ធដោយធម៌៥ប្រការដែរដូចជា ស្រឡាញ់ប្ដីគោរពប្ដី រាប់អានគ្រួសារខាងប្ដី និងរក្សាទ្រព្យសម្បត្តិឱ្យគង់វង្ស។ ប្រការទាំងអស់នេះជាគុណតម្លៃមួយដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់បញ្ញត្តិឱ្យគូស្វាមីភរិយាស្គាល់ពីតួនាទីរបស់ខ្លួន។

រីឯភរិយាត្រូវមានសង្គហធម៌៥យ៉ាងដល់ស្វាមីវិញដែរដូចជា ចាត់ចែងផ្ទះសម្បែង សង្គ្រោះញាតិខាងប្ដី ថែរក្សាទ្រព្យសម្បត្តិឱ្យបានគង់វង្ស មិនប្រព្រឹត្តកន្លងចិត្តស្វាមី និងឈ្លាសវៃក្នុងការងារជាដើម។ នេះជាសីលធម៌នៃភារៈប្រពន្ធដែលគប្បីប្រកាន់យក។ កាលណាក្នុងគ្រួសារមានសីលធម៌ទាំងអស់នេះ នោះនាំឱ្យសង្គមគ្រួសារមានសុភមង្គល។ បើនិយាយពីឪពុកម្ដាយវិញ នៅក្នុងគ្រួសារក៏ត្រូវមានធម៌សង្គ្រោះដល់កូនប្រុសស្រីវិញដែរដូចជា ឪពុកម្ដាយហាមកូនឱ្យចៀសឆ្ងាយពីអបាយ ឱ្យប្រព្រឹត្តតែអំពើល្អ ឱ្យកូនសិក្សារៀនសូត្រ រៀបចំគូស្រករឱ្យកូន និងចែកទ្រព្យសម្បត្តិដល់កូនជាដើម។ ចំណែកឯកូនប្រុសស្រីក៏មានភារៈមើលថែដើរតាមពុទ្ធោវាទដោយកូនៗត្រូវមានសង្គហធម៌៥យ៉ាងតបស្នងដល់លោកអ្នកមានគុណវិញដែរ។

ជាមួយគ្នានេះផងដែរ ព្រះពុទ្ធសាសនាទ្រង់ណែនាំឱ្យប្រព្រឹត្តនូវធម៌សង្គ្រោះដល់ខ្ញុំបម្រើប្រុសស្រីដោយធម៌៥ប្រការដូចជា ចាត់ចែងការងារឱ្យសមដល់កម្លាំងកាយ ឱ្យប្រាក់រង្វាន់បានសមស្រប ព្យាបាលជំងឺជូនដល់កម្មកររបស់ខ្លួន ចែកភោជនទៅតាមការគួរ និងបើកឱ្យសប្បាយក្នុងការគួរដូចជាបុណ្យទានជា

ដើម។ រីឯខ្ញុំបម្រើវិញក៏ត្រូវមានធម៌សង្គ្រោះដល់ចៅហ្វាយវិញដែរដូចជាក្រោកឡើងធ្វើការដោយភាពស្មោះស្ម័គ្រត្រូវធ្វើការងារឱ្យដល់ទីបញ្ចប់ មានចិត្តទៀងត្រង់ធ្វើការដោយយកចិត្តទុកដាក់និងនាំយកសេចក្តីល្អរបស់ចៅហ្វាយទៅពោលសរសើរក្នុងទីដទៃ។

សរុបមក ព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយលើកកម្ពស់សីលធម៌ក្នុងគ្រួសារឱ្យស្ថិតក្នុងគន្លងនៃសេចក្តីល្អ និងប្រកបដោយសុភមង្គល។

គ- ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ក្នុងសង្គមជាតិ

ព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយអប់រំផ្នែកចរិយាសាស្ត្រខ្មែរឱ្យប្រព្រឹត្តតែសេចក្តីល្អគ្រប់ប្រការ។ នៅត្រង់នេះ ការអប់រំបានជួយឱ្យមនុស្សមានការរីកចម្រើន ការលូតលាស់ផ្នែកស្មារតី ឱ្យការប្រព្រឹត្តបានល្អ។ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានអប់រំតម្រែតម្រង់មនុស្សឱ្យមានការគិតគូរពិចារណាគ្រប់ជំនាញជីវិត ឱ្យមានភាពសុខដុមជីវិត និងមានស្មារតីភ្ញាក់រឭក។

ប្រសិនបើយើងមើលក្នុងសង្គម តាមរយៈព្រះសង្ឃពុទ្ធសាសនាបានជួយអប់រំដល់សិស្សានុសិស្សនិស្សិត លោកគ្រូអ្នកគ្រូដើម្បីឱ្យប្រិតប្រៀនអត្តចរិត ចេះគោរពវិន័យសាលា ចៀសវាងឱ្យឆ្ងាយពីគ្រឿងញៀន និងដោះស្រាយរាល់ឧបសគ្គប្រឈម។ នៅកម្ពុជា យើងឃើញថាព្រះសង្ឃបានចូលរួមអប់រំសិស្សនិស្សិតឱ្យប្រឹងប្រែងរៀនសូត្រចៀសវាងឱ្យឆ្ងាយពីអបាយមុខគ្រប់ប្រការ និងប្រកបដោយមេត្តា ករុណា មុទិតា និងឧបេក្ខា។ យើងបានឃើញថា នៅតាមសាលានៅពេលបើកបវេសនកាល កៀកចូលឆ្នាំខ្មែរ ឬឱកាសណាមួយរមែងនិមន្តព្រះសង្ឃចូលរួមសម្តែងធម្មទេសនាដល់សាលាទាំងមូល។ សិស្សានុសិស្សយើងទទួលបានការឱ្យពរជ័យពីព្រះសង្ឃផង និងបានត្រងត្រាប់ពុទ្ធោវាទផងដែរ។ ជាមួយគ្នានេះ កម្មវិធីព្រះពុទ្ធសាសនាដែលបានអប់រំចរិយាធម៌ឱ្យស្គាល់គុណមាតាបិតា គុណគ្រូបាអាចារ្យដែលធ្វើឱ្យយើងស្គាល់ពីតម្លៃដ៏ថ្លៃថ្លារបស់អ្នកមានគុណ។ ព្រះពុទ្ធឱវាទជាឃ្លាំងទ្រព្យដ៏មហិមាដល់ប្រជានុរាស្ត្រទូទៅ។

ព្រះពុទ្ធសាសនាជួយទ្រទ្រង់ដល់ការរស់នៅរបស់ប្រជានុរាស្ត្រខ្មែរ ផ្សារភ្ជាប់ជីវភាពពិតៗជាមួយនឹងមនុស្សខ្មែរ។ ជាការកត់សម្គាល់ ទ្រឹស្តីគោលនៃព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយដល់ផ្នត់គំនិតនៃមនុស្ស ឱ្យមនុស្សដើរទៅរកផ្លូវត្រឹមត្រូវមានមេត្តាករុណា មុទិតា និងឧបេក្ខា។ ដូចនេះព្រះអង្គបានប្រដៅមនុស្សឱ្យចេះគោរពសិទ្ធិមនុស្សដូចគ្នា កុំបីមានសេចក្តីប្រមាទ។

គ.១-ការអប់រំសីលធម៌នៅតាមសាលារៀន

ជាការពិតណាស់ សីលធម៌ជាតម្លៃដ៏ថ្លៃមិនអាចខ្វះបានឡើយ។ កាលណាកម្មវិធីព្រះពុទ្ធសាសនាបានដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងកម្មវិធីសិក្សាបានជួយឱ្យយុវជនមានការយល់ដឹងបន្ថែម សិក្សាបន្ថែម យល់ដឹងបន្ថែមពីមាគ៌ាដ៏ល្អរបស់ព្រះសាស្តា។ ជាពិសេសសិស្សានុសិស្សតាំងពីថ្នាក់មត្តេយ្យសិក្សារហូតដល់វិទ្យាល័យមានសញ្ញាណយល់ដឹងពីសីលធម៌ដ៏បរិសុទ្ធរបស់ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់។

នៅក្នុងសាលារៀន គេអាចបញ្ចូលគោលគំនិតសំខាន់ៗក្នុងសាលាស្តីពី បាវចនាជាតិ សាសនា និងព្រះមហាក្សត្រដែលបណ្តុះស្មារតីឱ្យសិស្សមានស្មារតីស្រឡាញ់ជាតិ។ ការបញ្ចូលគំនិតទស្សនៈក្នុងការអប់រំតាមសាលាមានគុណប្រយោជន៍ ពង្រឹងបន្ថែមនូវវិន័យសិក្សា ឥរិយាបថល្អប្រពៃ និងចរិយាធម៌។ ជាពិសេសធ្វើឱ្យសិស្សយល់ដឹងដោយខ្លួនឯង មានសីលធម៌ មនសិការខ្លួនឯង និងពោរពេញដោយស្មារតីទទួលខុសត្រូវ។ ជាការកត់សម្គាល់ នៅក្នុងកម្មវិធីសិក្សាធ្វើឱ្យសិស្សប្រតិបត្តិបានល្អប្រពៃនៅក្នុងគន្លងជីវិតមានអត្តចរិតចាស់ទុំ មានការចេះក្រែងរអែងជនដទៃ។ កម្មវិធីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងសាលារៀនបណ្តុះសីល សមាធិ និងបញ្ញាដែលជួយតម្រែតម្រង់សេចក្តីល្អ មានការផ្ចង់គំនិត និងមានភាពវៃឆ្លាតក្នុងការរស់នៅ។ ជាពិសេសធ្វើឱ្យសិស្សនិស្សិតមានបញ្ញាឈ្លាសវៃ និងមានឆន្ទៈតស៊ូនៅក្នុងជីវិត។ មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះព្រះធម្មទេសនាបានជួយឱ្យសិស្ស និស្សិតមានភាពភ្លឺស្វាងក្នុងផ្លូវគំនិត ចេះអប់រំផ្លូវចិត្តខ្លួនឯងចេះត្រងត្រាប់យកនូវសេចក្តីល្អ និងប្រឹងប្រែងកសាងខ្លួនឱ្យក្លាយជាមនុស្សល្អនៅក្នុងសង្គម។ ជាសិស្សគប្បីមានការប្រឹងប្រែងរៀនសូត្រ មានស្មារតីខ្ជាប់ខ្ជួនគ្រប់កាលៈទេសៈនៅក្នុងជីវិតសិក្សារបស់ខ្លួន។

ព្រះសង្ឃជាតួអង្គយ៉ាងសំខាន់ជួយផ្តល់ឱវាទដល់សិស្ស លោកគ្រូអ្នកគ្រូ និងអាណាព្យាបាលសិស្សបានល្អប្រពៃ។

គ.២-ការអប់រំសីលធម៌នៅតាមអង្គភាព ស្ថាប័ន និងតាមមណ្ឌលកែប្រែ

នៅតាមអង្គភាព មន្ទីរស្ថាប័ន ពន្ធនាគារជាដើម យើងក៏ធ្លាប់ឃើញព្រះសង្ឃអប់រំសីលធម៌ដល់អ្នកទាំងអស់ឱ្យចេះមេត្តាគ្នា សន្តោសដល់គ្នា ប្រកបដោយគុណធម៌។ នៅក្នុងស្ថាប័នមិនថារដ្ឋ ឬឯកជនប្រសិនបើមេដឹកនាំនិងកូនចៅក្រោមឱវាទយល់គ្នា ចេះសន្តោសដល់គ្នាប្រៀបបានឪពុកនិងកូន ឬមេគ្រួសារ និងកូនចៅក្រោមបង្គាប់ ទោះមានបញ្ហាអ្វីក៏ដោយ យើងអាចប្រើយន្តការសម្របសម្រួល និងស្រាយបញ្ហាដោយធម៌អហិង្សា។

ការរស់នៅជាមួយនឹងគ្នាប្រកបដោយភាពសុខដុមគឺអាស្រ័យធម៌មេត្តាដែលព្រះសង្ឃបានទូន្មាន ស្របដូចគុណកថាមួយចែងថា «ពិសាផ្លែប្រាំ ពិសារសធម៌ ពិសាសត្យា ពិសាសីលទាន ទ្រើសទ្រង់ករុណា ពិសារសេវា ចាចេញមធូរ[8]»។ ពោលគឺការប្រកាន់យកការអប់រំតាមបែបព្រះពុទ្ធសាសនាបានផ្ដល់នូវសេចក្ដីសុខ និងការគោរពស្រឡាញ់ពីមជ្ឈដ្ឋានជុំវិញ។ នៅតាមមណ្ឌលកែប្រែ ពន្ធនាគារវិញ ព្រះសង្ឃបានអប់រំអ្នកទោសឱ្យលះបង់អំពើបាបកំណាច ហើយព្យាយាមកសាងខ្លួនឱ្យបានល្អ នៅពេលដែលខ្លួនចាកចេញពីពន្ធនាគារទៅ។ ជាគោលការណ៍សម្រាប់មនុស្សគឺប្រកាន់ឱ្យបានសីលប្រាំដែលជាសីលដ៏ប្រពៃសម្រាប់មនុស្សទូទៅ។ ការចូលរួមចំណែករបស់ព្រះសង្ឃគឺជាគុណតម្លៃដ៏ថ្លៃថ្លាណាស់ នាំឱ្យមនុស្សវៀរចាកអំពើបាប និងលះបង់សេចក្ដីបាបទាំងឡាយទាំងពួង ហើយស្រវាចាប់យកតែសេចក្ដីល្អដើម្បីខ្លួនឯង គ្រួសារ និងសង្គមជាតិ។

ព្រះធម្មទេសនាគឺជាថ្នាំទិព្វជួយអប់រំផ្លូវចិត្តឱ្យមានសីលធម៌ សុជីវធម៌ សុភាវធម៌ និងគុណធម៌ ព្រមទាំងប្រកាន់ខ្ជាប់នូវធម៌អហិង្សាដែលជាមាគ៌ាឆ្ពោះទៅរកសុខសន្តិភាព។

គ.៣-ការអប់រំសីលធម៌បណ្ដុះនិស្ស័យ និងឱ្យមនុស្សលះបង់អំពើអបាយមុខ

ជាការពិតណាស់ ព្រះធម្មទេសនាបានជួយតម្រង់ហាត់ពត់លត់ដំតម្រង់និស្ស័យរបស់មនុស្សឱ្យមានពន្លឺបញ្ញា។ មនុស្សកាលណាស្គាល់ផ្លូវត្រូវហើយ ធ្វើឱ្យមនុស្សមានក្ដីសង្ឃឹម បណ្ដុះក្ដីសង្ឃឹម ជួយដល់មនុស្សឱ្យមានពន្លឺក្នុងជីវិត។ យ៉ាងណាមិញ នៅក្នុងសង្គមកម្ពុជាយើង ព្រះសង្ឃដើរតួនាទីសំខាន់ណាស់ ជួយបណ្ដុះបណ្ដាលអប់រំបន្ទុំនិស្ស័យដល់សត្វលោកឱ្យដើរផ្លូវត្រូវ និងលះបង់អំពើបាបទាំងឡាយ។

ក្នុងនោះការប្រព្រឹត្តនូវអបាយមុខដែលនាំជីវិតជួបតែទុក្ខសោក ឬបាត់បង់សតិស្មារតីដូចជា «លោកហៅឆ្កួតបី មួយឆ្កួតនឹងស្រី មួយឆ្កួតនឹងស្រា មួយឆ្កួតល្បែងពាលា លេងបៀប៉ោជួកំចាត់។ ទាក់មាន់ទាក់ទទា ជល់ភ្នាល់គ្នា បរបាញ់សត្វ អន្ទាក់ដាក់បង្កាត់ ល្បែងអស់នោះមិនកំណើត»[9]។ ពោលគឺជាសេចក្ដីឆ្កួតក្រៃលែងកន្លង។ នៅពេលដែលមនុស្សលុះក្នុងអបាយមុខ ចិត្តរបស់គេរមែងពេញចិត្តពេញថ្លើមជាប់ស្អិតជិតជាប់សតិអារម្មណ៍មិនងាយនឹងដកចិត្តវិញឡើយ។ ប៉ុន្តែនៅពេលដែលគេពើបប្រទះនឹងសេចក្ដីទុក្ខសោក ទើបយល់ថាអំពើទាំងនោះមិនមែនជាកុសលឡើយ។ ព្រះសាស្ដាបានជួយអប់រំមនុស្សឱ្យមាន

[8] ច្បាប់ព្រះរាជសម្ភារ

[9] ច្បាប់ប្រុស, បណ្ឌិត ម៉ឺន ម៉ៃ

សេចក្ដីសង្ឃឹម និងមានការសិក្សាយល់ដឹងជ្រៅជ្រះនៅក្នុងជីវិត។ ជាពិសេសព្រះធម្មទេសនាបានណែនាំផ្លូវឱ្យមនុស្សស្គាល់ពីផលវិបាកនៃទុក្ខដែលកើតឡើងមកពីអំពើអបាយមុខដូចជាការប្រព្រឹត្តល្បែង ស្រាស្រី ជាដើម។ យើងអាចនិយាយបានថា កាលណាមនុស្សជួបទុក្ខ ស្គាល់ពីសេចក្ដីទុក្ខ នោះនាំឱ្យជីវិតគេស្គាល់ពីប្រភពទុក្ខ ហើយលះបង់ឱ្យឆ្ងាយពីគ្រឿងអបាយនានា។ ព្រះធម្មទេសនាពិតជាអស្ចារ្យខ្លាំងណាស់។ ព្រះធម្មទេសនាបានជួយលើកកម្ពស់សីលធម៌ក្នុងសង្គមខ្មែរយើងបច្ចុប្បន្ននេះឱ្យមានសណ្ដាប់ធ្នាប់ និងលើកតម្កើងតម្លៃមនុស្សឱ្យខ្ពស់ជាងសត្វ។ នៅសម័យឌីជីថលនេះ ព្រះធម្មទេសនានៅតាមបណ្ដាញសង្គមក៏បានជួយពញ្ញាក់ស្មារតីយុវជនឱ្យស្គាល់ពីតម្លៃនៃការសិក្សា ចៀសឱ្យឆ្ងាយពីគ្រឿងញៀន កុំយកស្នេហាមកប្រឡែងលេងក្នុងវ័យសិក្សា និងចេះលើកស្ទួយតម្លៃនៃវប្បធម៌ជាតិជាគោល។

សរុបមក ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីអប់រំមនុស្ស ប្រដៅមនុស្សឱ្យរស់នៅក្នុងសេចក្ដីសុខស្ងប់គ្រប់ប្រការពីបច្ចុប្បន្នរហូតដល់បរលោកនាយ។

ឃ- ការអប់រំសីលធម៌ក្នុងពិភពលោក

ក្នុងគោលដៅអប់រំពិភពលោកទាំងមូលឱ្យមានសន្តិភាព ស្ថិតក្រោមម្លប់សន្តិភាព។ មាគ៌ារបស់ព្រះពុទ្ធអប់រំមនុស្សដោយធម៌អហិង្សា ប្រកាន់ខ្ជាប់នូវសេចក្ដីសុខ មិនមានការរើសអើងគ្នា ហើយចេះរួមរស់ជាមួយគ្នាក្រោមដំបូលផ្ទៃមេឃតែមួយ។

តាមបទពិសោធន៍ប្រទេសកម្ពុជា ធម្មយាត្រារបស់ព្រះមហាឃោសានន្ទបានដឹកនាំធម្មយាត្រាដើម្បីបញ្ចប់ជម្លោះនៅប្រទេសកម្ពុជា។ វិវាទបានកើតឡើងចាប់តាំងពីមានសង្គ្រាមស៊ីវិលនៅកម្ពុជា ពោលគឺនៅពេលដែលសេនាប្រមុខ លន់ នល់ បានធ្វើរដ្ឋប្រហារទម្លាក់សម្ដេចព្រះនរោត្តមសីហនុដែលគ្រានោះប្រទេសកម្ពុជាធ្លាក់ចូលទៅក្នុងភ្នក់ភ្លើងសង្គ្រាមអូសបន្លាយអស់រយៈកាលជាងពីរទសវត្ស។ វត្តមានព្រះពុទ្ធសាសនាបានរួមចំណែកក្នុងការស្វែងរកសន្តិភាពនៅប្រទេសកម្ពុជា។ យើងបានឃើញថានៅពេលមានការជួបចរចាស្វែងរកសន្តិភាពរមែងមានវត្តមានរបស់ព្រះសង្ឃរាជទាំងពីរគណៈគឺ គណៈមហានិកាយ និងគណៈធម្មយុត្តិកនិកាយបានចូលរួមជយន្តោប្រោះព្រំឱ្យពរជ័យដល់ចតុភាគីឱ្យមានការជួបចរចាគ្នាប្រកបដោយសន្តិវិធីក្នុងការរិះរកដំណោះស្រាយបញ្ចប់សង្គ្រាមនៅប្រទេសកម្ពុជា។ រីឯព្រះធម្មយាត្រាបានជួយអប់រំបន្ទំនិស្ស័យជួយផ្សះផ្សាផ្លូវចិត្តតាមបែបព្រះពុទ្ធសាសនាឱ្យខ្មែរបញ្ឈប់នូវការបង្ហូរឈាមនឹងគ្នាឯងបន្តទៀតទៅ។ ពោលគឺទៅដល់ទីណា ព្រះសង្ឃរមែងទេសនាដល់ពុទ្ធបរិស័ទឱ្យមានសេចក្ដីសង្ឃឹម។

ព្រះពុទ្ធសាសនាជួយបណ្តុះបញ្ញាញាណដល់មនុស្សជាតិឱ្យបានរីកលូតលាស់សមជាសង្គមពុទ្ធិ។ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយលុបបំបាត់នូវការរើសអើងវណ្ណៈ ពូជសាសន៍នៅក្នុងសង្គម។ បើនិយាយពីសង្គមខ្មែរផង ទស្សនៈរបស់លោកឡឺក្លែរដែលជឿថា "ព្រះពុទ្ធសាសនាជាកត្តាដែលធ្វើឱ្យមានការលុបបំបាត់នូវប្រព័ន្ធវណ្ណៈ[10]»។ នៅក្នុងសាកលលោកសព្វថ្ងៃនេះមានសង្គ្រាមជម្លោះប្រដាប់អាវុធកើតឡើង។ ជម្លោះនេះថ្វីត្បិតតែបណ្តាលមកពីភូមិសាស្ត្រនយោបាយ និងកត្តាសេដ្ឋកិច្ច ឬកត្តាសន្តិសុខពិភពលោក ប៉ុន្តែក៏ជះឥទ្ធិពលដល់សាសនាដែរ។ សាសនាមានតួនាទីចាំបាច់ដើម្បីបញ្ចប់ជម្លោះនេះដោយសន្តិវិធី។ ពោលគឺកាលណាមានសង្គ្រាមកើតឡើងបណ្តាលឱ្យមនុស្សរងទុក្ខវេទនា ស្លាប់ របួសជាច្រើន និងបន្សល់ទុកសោកនាដកម្មឈឺចាប់ខ្លោចផ្សាពិបាកហួសនឹងថ្លែង។ ត្រង់ន័យនេះ ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីផ្សាយធម៌មេត្តាដល់មនុស្សឱ្យចេះស្រឡាញ់គ្នា បញ្ឈប់ជម្លោះដោយសន្តិវិធីដោយប្រកាន់ខ្ជាប់នូវធម៌អហិង្សា។

សរុបមក ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីផ្តល់សេចក្តីសុខ សន្តិភាពដល់មនុស្សជាតិដោយមិនមានការរើសអើង ឬប្រកាន់បក្សពួកអ្វីឡើយ។

ខ- ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ក្នុងសង្គមខ្មែរ

ខ.១- តួនាទីវត្តអារាមក្នុងការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ក្នុងសង្គមខ្មែរ

វត្តអារាមជាទីពឹងពាក់របស់ប្រជារាស្ត្រខ្មែរតាំងពីសម័យបុរាណកាលរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្នយើងនេះឯង។ នៅពេលមានតម្រូវការណាមួយ គេតែងតែពឹងពាក់អាស្រ័យដល់វត្តអារាមមិនដែលខាន។ វត្តអារាមដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់នៅក្នុងការចូលរួមតម្រែតម្រង់ស្មារតីមនុស្សឱ្យចេះធ្វើបុណ្យទាន ចេះសន្សំបុណ្យកុសល និងធ្វើសេចក្តីល្អ។ មនុស្សគ្រប់គ្នានៅពេលណាដែលជួបនឹងសេចក្តីភ័យខ្លាច ក៏ងាកមករកព្រះធម៌ ហើយមានព្រះសង្ឃជួយអប់រំទូន្មានចិត្តឱ្យស្ថិតក្នុងផ្លូវគុណធម៌។

---

[10] ប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា ចាប់តាំងពីសតវត្សទី១នៃគ្រិស្តសករាជរហូតមក, និពន្ធដោយលោកអាដេម៉ារ ឡឺក្លែរ អតីតរ៉េស៊ីដង់បារាំងប្រចាំប្រទេសកម្ពុជា, ប្រែសម្រួលដោយ ទេព ម៉េងឃាន ហៅ ទីឃាយុ, មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពលើកទីមួយ ឆ្នាំ២០០៥

ខ.២-តួនាទីព្រះសង្ឃក្នុងការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ក្នុងសង្គមខ្មែរ

ព្រះសង្ឃជាស្រែបុណ្យរបស់ប្រជាពុទ្ធបរិស័ទ។ កាលណាព្រះសង្ឃនិមន្តបិណ្ឌបាត្រ ព្រះសង្ឃរមែងអប់រំទូន្មានប្រៀនប្រដៅដល់មនុស្សម្នាទាំងឡាយដោយមិនមានសេចក្ដីរើសអើង។ ជាក់ស្ដែងយើងបានឃើញថា នៅពេលមានបញ្ហាណាមួយកើតឡើង ព្រះសង្ឃបានជួយចូលរួមផ្សះផ្សាផ្លូវចិត្តមនុស្សឱ្យបានជ្រះស្រឡះថែមទៀតផង។

ព្រះសង្ឃបានជួយពន្លត់ភ្លើងកំហឹងរបស់មនុស្សឱ្យចេះសង្កត់ចិត្ត ហើយឱ្យមានអារម្មណ៍កក់ក្ដៅ។ ជាក់ស្ដែងណាស់នៅក្នុងសង្គមខ្មែរ នៅពេលមាននរណាម្នាក់មានបញ្ហាគ្រួសារ ហើយបានពិគ្រោះយោបល់ជាមួយនឹងព្រះសង្ឃធ្វើឱ្យចិត្តគេត្រជាក់ ចេះសង្កត់ចិត្ត សុខចិត្តចុះចាញ់ដោយមិនមានការទាមទារអ្វីទាំងអស់។ មិនចង់ឈ្នះដៃគូរបស់ខ្លួន យកធម៌អហិង្សាជាគោល និងមានការពិចារណាជាគោលផងដោយពិចារណាថា កាលណាយើងខឹង នាំឱ្យខុស នាំឱ្យខាត បាត់បង់ប្រយោជន៍និងបាត់កិត្តិយស ព្រមទាំងសេចក្ដីថ្លៃថ្នូរ។ ព្រះសង្ឃមិនត្រឹមតែអប់រំយើងឱ្យដើរផ្លូវល្អប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងជួយពន្លត់កំហឹងឱ្យរលត់។ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធរមែងពោលថា«ចូរកុំទ្រទ្រង់ភ្លើងចំណង់ដោយអំពើអាក្រក់ឡើយ»។ នៅពេលមានពិធីបុណ្យទាននានាដូចជាបុណ្យចម្រើនព្រះជន្ម ព្រះសង្ឃបានអប់រំឱ្យដឹងគុណម៉ែឪ ឱ្យចេះតបស្នងសងគុណគាត់ ឱ្យចេះធ្វើបុណ្យទាន់ខែក្ដី។ នៅក្នុងពិធីមង្គលការខ្លះវិញ ព្រះសង្ឃ ឬអាចារ្យក៏បានលើកយកព្រះធម្មទេសនាមកអប់រំទូន្មានគូស្រករថ្មោងថ្មីឱ្យប្រកាន់ខ្ជាប់នូវធម៌សង្គ្រោះដល់គ្នាទៅវិញទៅមក។

សរុបមក ព្រះសង្ឃមានតួនាទីអប់រំសីលធម៌យ៉ាងជ្រាលជ្រៅដល់មនុស្សម្នានៅក្នុងសង្គមមិនថា ជាពលរដ្ឋ សិស្សសាលា ប្ដីប្រពន្ធ ឬមេដឹកនាំនោះទេ ព្រះសង្ឃបានចែករំលែកនូវធម្មទានដ៏ប្រសើរ។

ខ.៣-តួនាទីអាចារ្យ និងយាយជី តាជីក្នុងការអប់រំសីលធម៌សង្គមខ្មែរ

តាមរយៈព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយអប់រំមនុស្សម្នាតាមរយៈអាចារ្យ យាយជី តាជី ដែលបានរស់នៅបម្រើដល់ព្រះពុទ្ធសាសនា។ ដូចអ្វីដែលយើងបាននិយាយមកហើយថា អាចារ្យមានតួនាទីសំខាន់ណាស់នៅក្នុងសង្គមខ្មែរ។ សម័យកាលណាក៏ដោយ ប្រសិនបើគ្មានអាចារ្យនោះកម្មវិធីមួយមិនអាចប្រព្រឹត្តទៅបានរលូនឡើយ។

អាចារ្យជាអ្នករៀបចំកិច្ចពិធីនានាមុនពេលដែលត្រូវនិមន្តព្រះសង្ឃមកចម្រើនកិច្ចពិធីបែបសាសនា ឬប្រោះព្រំជាដើម។ គ្រប់ពិធីទាំងអស់រមែងមានលោកអាចារ្យ យាយជី តាជីចូលរួម។ ពោលគឺទាំងនៅក្នុង ពិធីមង្គលការ ពិធីបុណ្យទាននានា និងកិច្ចពិធីណាក៏ដោយ អាចារ្យជាចលករមួយដ៏មានសារៈសំខាន់ដែល អាចប្រាប់ពីសេចក្តីត្រូវការ និងដឹងកិច្ចដែលជាទំនៀមទម្លាប់នៃកម្មវិធីនានា។ អាស្រ័យហេតុនេះអាចារ្យ គប្បីមានចំណេះពុទ្ធិផ្នែកអាណាចក្រ និងពុទ្ធចក្រឱ្យបានជ្រាលជ្រៅ។ ពីព្រោះអាចារ្យភាគច្រើនសុទ្ធតែ ធ្លាប់បានបួសរៀនជាព្រះសង្ឃ ទើបអាចចេះធម៌អាថ៌ ហើយយល់ដឹងពីបែបបទព្រះពុទ្ធសាសនា។ នៅ ពេលមានពិធីបុណ្យទាននានា អាចារ្យរមែងឱ្យពរដល់ប្រជាពុទ្ធបរិស័ទឱ្យបានសេចក្តីសុខចម្រើនមានលាភ មានជ័យ និងអប់រំដោយជាឱវាទល្អៗដែលយើងអាចគ្រងគ្រាប់រក្សាទុកក្នុងជីវិតថែមទៀតផង។ នៅក្នុង អាវាហមង្គល អាចារ្យប្រដៅទូន្មានដល់គូស្រករថ្មោងថ្មីឱ្យមានចិត្តអធ្យាស្រ័យដល់គ្នាទៅវិញទៅមក។

សរុបមក អាចារ្យជាបុគ្គលម្នាក់ដែលជួយឱ្យមនុស្សដើរទៅរកផ្លូវល្អផងដែរ ព្រោះអាចារ្យមាន ចំណេះច្រើនខាងធម៌អាថ៌បាលី ហើយចេះចាំនូវឃ្លាំងពុទ្ធវចនៈដ៏ល្អឆើតទុកគ្រាន់ទូន្មានដល់ជនានុជន។

ខ.៤- តួនាទីឃ្លាំងវចនៈ និងការបម្រើពុទ្ធបរិស័ទ

ព្រះពុទ្ធសាសនាជាសាសនាដ៏ឧត្តមដែលបានបម្រើពុទ្ធបរិស័ទទៅតាមផ្លូវគុណធម៌។ យើងជឿថា ប្រសិនបើមិនមានគុណតម្លៃអ្វីដល់បរិស័ទដែលគោរពជឿជាក់នោះទេ ម្ល៉េះសមព្រះពុទ្ធសាសនាមិនអាច មានអត្ថិភាពនៅក្នុងសង្គមខ្មែរបានឡើយ។

ព្រះពុទ្ធសាសនាបានបម្រើប្រជាពុទ្ធបរិស័ទឱ្យស្ថិតស្ថេរជាអមតៈ និងរស់នៅយូរអង្វែងក្នុងសង្គម ខ្មែរ។ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយសង្គមយើងឱ្យមានការរីកចម្រើនតាមផ្លូវវិទ្យាសាស្ត្រផង និងតាមផ្លូវសង្គម ផង។ តួយ៉ាងតាមរយៈគោលការណ៍ព្រះពុទ្ធសាសនាដែលមានចែងនៅក្នុងនោះគឺ «ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមិ ធម្មំ សរណំ គច្ឆាមិ សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមិ» ដែលជាសេចក្តីដឹងគុណចំពោះព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ជាទី ពឹងទីរឮក។ នៅត្រង់នេះ យើងបានដឹងថា ព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយដាស់តឿនឱ្យប្រជាពុទ្ធបរិស័ទមាន ជំនឿជឿជាក់លើខ្លួនឯង មានកតញ្ញូកតវេទី ចេះដឹងគុណនិងតបគុណ។ ព្រលឹងដួងជាតិបានជួយថែរក្សា ការពារស្រុកទេសយើងឱ្យបានគង់វង្សព្រោះអ្នកដឹកនាំមានធម៌កតញ្ញូ មានការចេះដឹងគុណនិងមានការ ពិចារណាខ្ពស់ដោយប្រកាន់ខ្ជាប់តាមពុទ្ធោវាទមានមេត្តា ករុណា មុទិតា និងឧបេក្ខា។

ព្រះពុទ្ធសាសនាបានបម្រើសង្គមខ្មែរ ជួយអប់រំដល់មនុស្ស តម្រែតម្រង់ផ្លូវចិត្តបរិស័ទឱ្យស្ថិតនៅក្នុងសីល សមាធិ និងបញ្ញាដែលជាមគ្គុទ្ទេសក៍នៃជីវិត។

១.៥.-តួនាទីអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមនៅក្នុងផ្លូវជីវិតនៃមនុស្សខ្មែរ

ស្នាដៃពុទ្ធនិយម អ្នកនិពន្ធខ្មែរបានយកការប្រៀនប្រដៅផ្សេងៗរបស់បុព្វបុរសខ្មែរផ្សារភ្ជាប់ជាមួយនឹងជីវិតព្រះពោធិសត្វមកតាក់តែងកែច្នៃបញ្ចេញបញ្ចូលគំនិតទស្សនៈរបស់ខ្លួនឱ្យស្របទៅនឹងផ្នត់គំនិតប្រពៃណីទំនៀមទម្លាប់របស់ប្រជាជនខ្មែរដើម្បីបណ្ដុះស្មារតីឱ្យមនុស្សយល់ដឹងពីតម្លៃនៃជីវិត។ ក្នុងនោះអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមបានបណ្ដុះឱ្យខ្មែរមានការស្វែងយល់ស៊ីជម្រៅគឺតម្លៃនៃការអប់រំតាមគន្លងមាគ៌ាព្រះពុទ្ធអង្គ និងការគោរពចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនាដូចជា៖

១.៥.១- ការបណ្ដុះស្មារតីកតញ្ញូកតវេទី ព្រមទាំងការជឿជាក់លើខ្លួនឯង

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមប្រៀបបានជាឱសថដ៏ស័ក្ដិសិទ្ធិគឺបានអប់រំមនុស្សខ្មែរឱ្យជឿទៅលើបុណ្យបាប ខ្លាចរអាអំពើបាប និងចៀសឱ្យឆ្ងាយពីបាបកម្មគ្រប់បែបយ៉ាង។ ស្នាដៃបានបណ្ដុះចិត្តមនុស្សខ្មែរឱ្យចេះដឹងគុណចំពោះមនុស្សដែលបានជួយសង្គ្រោះខ្លួននៅពេលដែលខ្លួនជួបទុក្ខលំបាក។ នៅក្នុងសង្គមយើងនេះ យើងបានសង្កេតឃើញថា មនុស្សមានច្រើនប្រភេទណាស់ មានល្អ មានអាក្រក់ និងមានចិត្តជាគុណធម៌ជាដើម។ នៅក្នុងសង្គមទៀតសោត រមែងមានរឿងរ៉ាវជាច្រើនដែលយើងមិននឹកស្មានដល់។ ដូចនេះគឺមានតែការខិតខំប្រព្រឹត្ត សាងតែអំពើល្អគ្រប់បែបយ៉ាង ទើបនាំឱ្យមនុស្សមានសុភមង្គល និងមានចិត្តស្ងប់នៅពេលដែលបានជួយសង្គ្រោះជនណាម្នាក់។ ខ្មែរយើងតែងមានជំនឿថា ការជួយសង្គ្រោះមនុស្សសូម្បីតែម្នាក់នៅពេលដែលគេត្រូវការជំនួយ ល្អជាងការធ្វើបុណ្យ៧វត្ត។ ជាមួយគ្នានេះ ស្នាដៃពុទ្ធនិយមបានបណ្ដុះទស្សនៈឱ្យមនុស្សជឿជាក់លើកម្លាំងផ្ទាល់ខ្លួន មិនមានទស្សនៈផ្ដេកផ្ដួលដោយសេចក្ដីខ្ជិលច្រអូសសោះឡើយ។

១.៥.២- ការអប់រំបណ្ដុះស្មារតីឱ្យមនុស្សជឿលើអំពើបុណ្យបាប

តាមរយៈស្នាដៃមួយចំនួនដូចជា ពុទ្ធិសែននាងកង្រី មរណមាតា សព្វសិទ្ធិ កវីនិពន្ធខ្មែរបានលើកឡើងពីការបញ្ជាកម្មផល។ តួអង្គដែលសាងអំពើអាក្រក់ រមែងមានកម្មពៀរវេរា ហើយត្រូវទទួលរងបាបកម្មចំពោះអំពើដែលខ្លួនបានសាងយ៉ាងសែនទារុណ។ នៅក្នុងរឿងពុទ្ធិសែននាងកង្រីបានបង្ហាញថា ពុទ្ធិសែន

និងនាងកម្រើព្រាត់ប្រាសគ្នាដោយសារតែកម្មផល។ ចំណែកនាងទាំង១២ ត្រូវគេខ្វេះភ្នែក ខ្វាក់ភ្នែកដូច្នេះ ដោយសារតែកាលពីជាតិមុន នាងទាំងដប់ពីរនាំគ្នាខ្វេះភ្នែកត្រី ទើបជាតិបច្ចុប្បន្នត្រូវគេខ្វេះភ្នែកវិញ ហើយរស់នៅអន្ទោលអន្ទោកវេទនាពន់ពេកក្រៃ។ នៅក្នុងរឿងមរណមាតា តួអង្គដែលប្រព្រឹត្តនូវអំពើបាបកម្មគឺនាងមេម៉ាយនាមកាឡី និងកូនៗ ទីបំផុតត្រូវកម្មពៀរវារមកផ្តន្ទាយ៉ាងទាន់ហន់ជាទីបំផុត។ អំពើអាក្រក់នេះគឺជាអ្វីដែលកវីនិពន្ធអប់រំមនុស្សឱ្យខ្លាចបាប កុំប្រព្រឹត្តនូវអំពើបាបកម្មឱ្យសោះ។

ស្នាដៃពុទ្ធនិយមបានអប់រំ ដាស់តឿនក្រើនរំឭកមនុស្សខ្មែរឱ្យជឿលើកម្មផល វៀរចាកបាបកម្មគ្រប់យ៉ាង ងាកមកប្រកាន់ឱ្យបានខ្ជាប់ខ្ជួននូវសីល ចម្រើន ភាវនាជាប្រចាំ។

ខ.៥.៣- ការបណ្តុះឱ្យមានស្មារតីតស៊ូគ្រប់កាលៈទេសៈ

ជាការពិតណាស់នៅក្នុងស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់មួយទៀត គឺការអប់រំបានសេចក្តីថាជាការទូន្មានប្រៀនប្រដៅដល់មនុស្សខ្មែរឱ្យមានចិត្តតស៊ូគ្រប់កាលៈទេសៈ និងយកទស្សនៈទ្រឹស្តីព្រះពុទ្ធសាសនាមកជាគ្រឿងអប់រំផ្លូវចិត្តរបស់ខ្លួន។ យើងអាចលើកឧទាហរណ៍ជាក់ស្តែងគឺបណ្ឌិត ជ័យ នន្ទ ដែលជាកវីឆ្នើមនៅសម័យឧដុង្គ ពោលគឺនៅពេលដែលលោកជួបនូវទុក្ខក្រៀមក្រំពីព្រោះតែការបែកបាក់ព្រាត់ប្រាសពីប្រពន្ធកូន លោកបានយកធម៌ព្រះពុទ្ធមកអប់រំ និងញ៉ាំងចិត្តឱ្យបានជ្រះថ្លា។ បណ្ឌិត ជ័យ នន្ទ ជាកវីឆ្នើមនាសម័យកាលនោះដែលបានពលិកម្មដើម្បីជាតិ សាសនា និងព្រះមហាក្សត្រ។ ជាពិសេសនៅពេលជួបទុក្ខលំបាក ឱ្យមនុស្សនឹករឭកដល់គុណព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ មាតាបិតា និងគ្រូអាចារ្យរបស់ខ្លួន ហើយពុះពារបន្តដំណើរជីវិតទៅមុខទៀតដោយជម្នះឱ្យបានគ្រប់កាលៈទេសៈ។

ខ.៥.៤- ការអប់រំសីលធម៌ និងការព្យាបាលជំងឺផ្លូវចិត្ត

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមប្រៀបបានដូចជាឱសថដ៏ស័ក្តិសិទ្ធិដែលបានជួយព្យាបាលជំងឺផ្លូវចិត្តប្រជាជនខ្មែរឱ្យមានសេចក្តីសុខស្ងប់ស្ងាត់។ អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមជាស្នាដៃដ៏មានតម្លៃជាទីបំផុតដែលអាចជួយជម្រុះចោលនូវរឿងសៅហ្មងទាំងឡាយបាន។

នៅពេលដែលប្រជាជនខ្មែរសម្រាកពីការងារស្រែចម្ការ គឺពួកគាត់តែងតែនិទានរឿងដែលបានចងចាំ ឬការនិយមសូត្រកំណាព្យឱ្យស្តាប់ក៏ជាវិធីមួយល្អផងដែរ។ ត្រង់នេះហើយ ទើបយើងអាចនិយាយបានថា ស្នាដៃពុទ្ធនិយមជាឱសថព្យាបាលជំងឺផ្លូវចិត្តរបស់ប្រជាជនឱ្យល្វែល្វើយពីការលំបាក។ នៅសម័យក្រោយអង្គរ យើងបានដឹងថា ប្រទេសជាតិកំពុងញាំញីដោយវិបត្តិជាច្រើនដែលកើតឡើងដោយសារជម្លោះ

ផ្ទៃក្នុង និងបច្ចាមិត្តពីខាងក្រៅ។ ក្នុងនោះសត្រូវខ្លាំងគឺសៀម ហើយនឹងយួនតែងតែចិញ្ចឹមចិត្តមកលើនគរខ្មែរ ហើយធ្វើសង្គ្រាមនៅលើទឹកដីខ្មែរដោយបែងចែកម្ខាងម្នាក់នៃទន្លេ មេគង្គជាខ្សែបន្ទាត់កាន់កាប់រៀងខ្លួន។ ម្ល៉ោះហើយ អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមបានជួយបន្ធូរបន្ថយភាពតានតឹងផ្នែកផ្លូវចិត្តរបស់គេ ដោយប្រជារាស្ត្រខ្មែរងាកមកមានជំនឿទៅលើព្រះរតនត្រ័យ ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ថាអាចជួយស្រោចស្រង់ពួកគេឱ្យមានសេចក្តីសង្ឃឹម។ នេះជាព្រលឹងដួងកែវធំណាស់សម្រាប់ជាតិ គឺព្រលឹងសាសនាដែលបានជួយជំរុញទឹកចិត្តប្រជារាស្ត្រខ្មែរឱ្យមានសេចក្តីសង្ឃឹមនៅក្នុងជីវិត។ ដូចដែលយើងបានដឹងស្រាប់មកហើយថាកាលពីសម័យដើមវត្តអារាមជាទីកន្លែងបណ្តុះបណ្តាលការសិក្សារៀនសូត្រសព្វគ្រប់សារពើ។ កូនប្រុសច្រើនតែមានឱកាសក្នុងការរៀនសូត្របួសរៀននូវវិជ្ជាផ្នែកខាងព្រះពុទ្ធសាសនា និងកិច្ចការងារ ហត្ថកម្មសិល្បៈជាដើម។

ស្នាដៃពុទ្ធនិយមបានជួយព្យាបាលជំងឺផ្លូវចិត្តរបស់ប្រជាជនខ្មែរនៅគ្រប់សម័យកាលឱ្យបានស្រាកស្រាន្ត បន្ធូរបន្ថយភាពតានតឹងក្នុងផ្លូវអារម្មណ៍ និងមានស្មារតីតស៊ូនៅក្នុងជីវិត។

ខ.៥.៦- ការអប់រំក្រមវិជ្ជាជីវៈ និងសីលធម៌វិទ្យាសាស្ត្រ

នៅក្នុងស្នាដៃពុទ្ធនិយមបានបណ្តុះនូវគំនិតវិទ្យាសាស្ត្រដល់សង្គមខ្មែរនៅសម័យកាលនោះមកម្ល៉េះ ពោលគឺជាស្មារតីវិទ្យាសាស្ត្រដែលកើតឡើងតាមរយៈការស្រមើស្រមៃរបស់កវីនិពន្ធ ប៉ុន្តែបានឆ្លាក់ជាប់នូវការចេះដឹងលើការច្នៃប្រឌិតមធ្យោបាយធ្វើដំណើរដល់មនុស្សខ្មែរក៏ដូជាពិភពលោកទាំងមូល។

តាមរយៈស្នាដៃរឿង ហង្ស យន្ត បានផ្តល់ចំណេះដឹងវិទ្យាសាស្ត្រដល់មនុស្សខ្មែរឱ្យមានគំនិតច្នៃប្រឌិតខ្ពស់។ ដោយកវីនិពន្ធប៉ិនប្រសប់ក្នុងការរកនឹកត្រិះរិះបង្កើតយានជំនិះដែលកាលនោះ ពិភពលោកទាំងមូលពុំទាន់មានការរីកចម្រើនផ្នែកវិទ្យាសាស្ត្រជឿនលឿននៅឡើយផង។ ពោលគឺអ្នកនិពន្ធបានរកនឹកយានជំនិះដែលអាចបញ្ជាតាមខ្សែញាក់ មានស្លាបដោយគ្រឿងយន្ត។ ម្យ៉ាងវិញទៀត របស់នេះក៏អាចត្រូវភ្លើងឆេះនាំឱ្យគ្រោះថ្នាក់ផងដែរ។ ស្នាដៃរឿង ហង្ស យន្ត ពិតជាវិសេសវិសាលខ្លាំងណាស់។ ព្រោះបានផ្តល់ចំណេះដឹងដល់មនុស្សខ្មែរឱ្យមានគំនិតច្នៃប្រឌិតសម្រាប់ការរស់នៅជាប្រចាំ និងហ៊ានជម្នះគ្រប់ឧបសគ្គមិនរាថយ។

១.៥.៧- ការអប់រំឱ្យមានសន្តិភាពផ្លូវចិត្ត (សីល សមាធិ បញ្ញា)

ស្នាដៃពុទ្ធនិយមប្រៀបបានជាឱសថដ៏ល្អឆើតសម្រាប់ព្យាបាលជំងឺផ្លូវចិត្តរបស់ប្រជាជនខ្មែរនៅសម័យកាលនោះ។ ស្នាដៃនោះទៀតសោតបានបណ្តុះស្មារតីអហិង្សា ការបញ្ចប់ ទំនាស់ដោយសន្តិវិធីដោយយកគន្លង ឬមាគ៌ាកណ្តាលនៃព្រះពុទ្ធបរមគ្រូជាគោល។

ស្នាដៃពុទ្ធនិយមតែងរំឭកដល់ត្រៃសរណគមន៍ថា «ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមិ ធម្មំ សរណំ គច្ឆាមិ សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមិ » ដែលបានន័យជាសម្រាយថា«ព្រះពុទ្ធ ជាទីពឹង ព្រះធម៌ជាទីពឹង ព្រះសង្ឃជាទីពឹង» ហើយប្រជាជនខ្មែរតែងចងចាំទុក។ ពោលគឺនៅពេលដែលខ្មែរជួបគ្រោះភ័យ សេចក្តីសោកទាំងឡាយប្រជារាស្ត្រខ្មែរតែងនឹកដល់គុណកែវទាំងបីជាទីពឹងជាទីរំឭកដែលនាំឱ្យចិត្តជ្រះថ្លា ស្ងប់ស្ងាត់ផ្លូវអារម្មណ៍ និងពោរពេញដោយថាមពលផ្លូវចិត្តមានស្មារតីតស៊ូមិនរាថយឡើយ។ ស្នាដៃពុទ្ធនិយមតែងរំឭកដល់គុណកែវទាំងបី គុណមាតាបិតា គុណគ្រូបាអាចារ្យ និងគុណរៀមច្បងដែលសបញ្ជាក់ថា ខ្មែរជាជាតិសាសន៍មួយនិយមការដឹងគុណកតញ្ញូកតវេទី និងមានស្មារតីអហិង្សា ប្រកាន់ខ្ជាប់តែអំពើសុចរិតទៀងត្រង់មិនឱ្យប្រាសចាកពីគន្លងឱវាទព្រះពុទ្ធសមណគោត្តមឡើយ។ អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមសាបព្រោះតែសេចក្តីល្អ ធម៌អហិង្សា និងស្វែងរកតែសេចក្តីសុខសន្តិភាពដល់មនុស្សជាតិគ្រប់កាលៈទេសៈ ដោយមិនចង់ឃើញការបង្ហូរឈាមរវាងជាតិសាសន៍ណាមួយនោះទេ។ នៅក្នុងស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរបែបពុទ្ធនិយមក៏បានបង្ហាញពីរាជទសពិធរាជធម៌ ជាពិសេសក្នុងរឿងវិធុរបណ្ឌិត ដំណើររឿងផ្នែកខ្លះបានបង្កប់នូវទសពិធរាជធម៌ ឬច្បាប់សម្រាប់អប់រំមនុស្សក្នុងរាជត្រកូលដូចជាច្បាប់ ឬវិន័យសម្រាប់អប់រំបុគ្គលជាអ្នករាជការនៅក្នុងប្រទេសទាំងមូលដែរ។ ខ្លឹមសារក្នុងស្នាដៃបង្ហាញពីទង្វើអហិង្សា គំនិតអហិង្សា មិនបៀតបៀនអ្នកដទៃចង់បានសន្តិភាពក្នុងសង្គម។ ការបណ្តុះគំនិតសន្តិភាពតាមរយៈតួអង្គក្នុងរឿងពុទ្ធនិយមនេះ វាជាបទពិសោធជាការទូន្មាន និងជាគំរូដល់មនុស្សគ្រប់គ្នាសម្រាប់អនុវត្តក្នុងសង្គមគ្រួសារ ឬសង្គមជាតិទាំងមូលនោះនឹងទទួលបាននូវភាពសុខដុម និងសេចក្តីចម្រើនមិនខាន។

ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរបែបពុទ្ធនិយមជាគំរូមួយក្នុងការអប់រំមនុស្សឱ្យស្រឡាញ់សន្តិភាព ស្រឡាញ់អំពើល្អ ឱ្យចេះស្គាល់គុណទោស ខ្លាចបាប ឱ្យចេះប្រើបញ្ញាពិចារណាលើហេតុ និងផលជាដើម។

ខ.៥.៨- ការពង្រឹងអត្តសញ្ញាណមូលដ្ឋានទឹកដី និងបណ្ដុះស្មារតីព្រលឹងជាតិ

ស្នាដៃពុទ្ធនិយមបានឆ្លុះបញ្ចាំងពីព្រលឹងជាតិខ្មែរ។ តើព្រលឹងជាតិខ្មែរនោះមានអ្វីខ្លះ? ហើយព្រលឹងជាតិបានដើរតួនាទីយ៉ាងដូចម្ដេចខ្លះនៅក្នុងជីវិតមនុស្សខ្មែរ? យើងបានដឹងហើយថា ជនជាតិខ្មែរជាជាតិសាសន៍ដ៏ចំណាស់មួយនៅតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍យើងនេះ។ នៅក្នុងស្នាដៃពុទ្ធនិយមមានបង្ហាញពីព្រលឹងខ្មែរដែលពាក់ព័ន្ធទៅនឹងព្រលឹងជនជាតិ ព្រលឹងសាសនា ព្រលឹងអត្តសញ្ញាណវប្បធម៌ ព្រលឹងអក្សរសិល្ប៍ និងព្រលឹងទឹកដីព្រៃព្រឹក្សាជាដើម។ តាមរយៈស្នាដៃរឿងទាំងឡាយដែលជាស្នាដៃនិពន្ធដោយកវីខ្មែរគឺពិតជាបានឆ្លុះបញ្ចាំងពីទឹកចិត្តស្នេហាជាតិ ស្នេហាទឹកដី ស្នេហាវប្បធម៌ និងកតញ្ញូក៏ដូចជាការប្រយុទ្ធតស៊ូមិនចេះចប់មិនចេះហើយដើម្បីទឹកដីរបស់ខ្លួន។ អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមបានបណ្ដុះស្មារតីមនុស្សខ្មែរឱ្យស្រឡាញ់ជាតិ សាសនា និងព្រះមហាក្សត្រ។ ជាពិសេសតាមការសិក្សាអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមជួយពង្រឹងអត្តសញ្ញាណមូលដ្ឋានដែនដី វប្បធម៌ ប្រវត្តិសាស្ត្រ ឱ្យបានគង់វង្សជាអមតៈស្របដូចពាក្យពោលថា«វប្បធម៌រលត់ជាតិគត់រលាយ វប្បធម៌ពណ្ណរាយជាតិថ្កើងថ្កាន»។

ខ.៥.៩- អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម និងសង្គមវប្បធម៌

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមជាស្នាដៃដែលបង្កប់តម្លៃសង្គមវប្បធម៌នៅក្នុងនោះផងដែរ។ សង្គមធម៌ដែលមាននៅក្នុងស្នាដៃត្រូវបានប្រជាជនខ្មែរនិយមយកមកបង្ហាញតាមរយៈទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណីរបស់ខ្លួន។

អក្សរសិល្ប៍ខ្មែរបែបពុទ្ធនិយមមានឥទ្ធិពលលើវិស័យហោរាសាស្ត្រ វិស័យនយោបាយ វិស័យច្បាប់ វិស័យសិល្បៈជាដើម។ ក្នុងវិស័យសិល្បៈត្រូវបានគេយកស្នាដៃរឿងទាំងនោះ ថតជាខ្សែភាពយន្តលេងជាល្ខោនបាសាក់ ល្ខោននិយាយ ល្ខោនស្បែកពណ៌ ល្ខោនស្បែកតូច ចម្រៀង ជាចម្លាក់ ជាសិល្បៈសូនរូប ជាគំនូរជាដើម។ នៅតាមវត្តនីមួយៗឃើញមានរូប ចម្លាក់ព្រះវេស្សន្តរបរាជរថ តាជូជកឡើងដើមឈើមានផ្លែពីរដេញខាំ តាជូជកដឹកដៃនាងអមិត្តជីតាបនា ព្រះសុវណ្ណសាម ព្រះមហោសថនៅតាមទីធ្លាក្នុងវត្តដើម្បីបង្ហាញប្រាប់មនុស្សទូទៅបានយល់ដឹងពីសកម្មភាព និងរូបរាងរបស់តួអង្គនីមួយៗ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះនៅតាមវត្តនានាក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាស្ទើរគ្រប់វត្តទាំងអស់សុទ្ធតែមានគំនូររឿងទសជាតកនៅតាមជញ្ជាំងព្រះវិហារ ឬជញ្ជាំងសាលាឆាន់ដើម្បីបង្ហាញពីដំណើរជីវិតផ្សេងៗដែលតួអង្គនីមួយៗបានប្រព្រឹត្តដល់ពុទ្ធបរិស័ទឱ្យបានយល់។ តាមរយៈស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរបែបពុទ្ធនិយម យើងឃើញមានបទពិសោធសម្បូរបែបនៃការផ្ដល់យុត្តិធម៌ក្នុងសង្គមពីសម័យបុរាណគឺផ្អែកលើព្រឹត្តិការណ៍ ឬស្ថានការណ៍ ការអនុវត្ត

តថភាពពិត ហេតុការណ៍ពិតជាក់ស្តែង និងការឱ្យតម្លៃលើហេតុផលដើម្បីវិនិច្ឆ័យទោស។ មនុស្សរស់នៅក្នុងសង្គមតែងត្រូវការយុត្តិធម៌ និងការទទួលបានយុត្តិធម៌ វាជាបញ្ហាដ៏ស្មុគស្មាញបំផុតសម្រាប់បុគ្គល និងសង្គមនីមួយៗ។

សរុបមក ស្នាដៃពុទ្ធនិយមបានលើកតម្លៃសង្គមវប្បធម៌ខ្មែរឱ្យបានរុងរឿងចម្រុងចម្រើន និងសាបព្រោះវប្បធម៌សន្តិភាពដល់ប្រជាពុទ្ធបរិស័ទ។ ព្រោះថាការបង្ហាញពីសកម្មភាពគំរូរបស់តួអង្គព្រះពោធិសត្វបានញុំាងទឹកចិត្តមនុស្សខ្មែរឱ្យកើតមានសេចក្ដីជ្រះថ្លា ខិតខំប្រព្រឹត្តតែសេចក្ដីល្អ តស៊ូនៅក្នុងឆាកជីវិតព្រមទាំងមានសេចក្ដីសង្ឃឹមគ្រប់កាលៈទេសៈ ហើយចេះក្រោកឈរតស៊ូជម្នះរាល់ឧបសគ្គទាំងឡាយ។

ខ.៥.១០- ការអប់រំឱ្យចូលរួមកសាងសង្គមជាតិ[11]

ស្នាដៃពុទ្ធនិយមជាច្រើនបានធ្វើឱ្យសង្គមនាសម័យកណ្ដាលមានការងើបឡើងពីភក់ជ្រាំ ឬពីការគំរាមកំហែងពីបច្ចាមិត្រ។ ជាពិសេសស្នាដៃទាំងអស់នោះ បានជួយចម្រើនមិនត្រឹមតែផ្នែកស្មារតីនោះទេ ប៉ុន្តែថែមទាំងផ្ដល់ឱ្យយើងនូវការចម្រើនផ្នែកសម្ភារៈថែមទៀតផង។

តាមរយៈប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរយើងបានសង្កេតឃើញថា បន្ទាប់ពីការធ្លាក់ចុះខ្សោយនៅសម័យក្រោយអង្គរគឺនិន្នាការរបស់សង្គមបានងាកមករកព្រះពុទ្ធសាសនា។ និន្នាការនេះមិនមែនជារឿងដោយចៃដន្យឡើយ ប៉ុន្តែយើងអាចគិតថានេះក៏ព្រោះមនុស្សខ្មែរអាចមានការនឿយណាយនឹងជំនឿបែបព្រាហ្មណ៍និយមដែលដឹកនាំមនុស្សឱ្យជឿទៅលើទេវៈ។ ថ្វីបើខ្មែរងាកមកជឿទៅលើព្រះពុទ្ធសាសនា ប៉ុន្តែប្រជាជនខ្មែរមិនមានគំនិតផ្ដេកផ្ដួលនិយមទៅតាមតែកម្មផលឡើយ។ បានសេចក្ដីថា ប្រជាជនប្រឹងប្រែងរស់ដោយខ្លួនឯង ប្រឹងធ្វើការចិញ្ចឹមជីវិតធ្វើស្រែចម្ការច្បារដំណាំញុំាងឱ្យជីវភាពរបស់ខ្លួនសម្បូរសប្បាយ។ ដោយឡែកទស្សនវិជ្ជាព្រះពុទ្ធសាសនាគ្រាន់តែជាបង្អែមក្លែមជីវិតផ្នែកស្មារតីរបស់ជនជាតិខ្មែរតែប៉ុណ្ណោះ។ ស្មារតីនៃការចូលរួមកសាងសង្គមជាតិតាមរយៈរឿងបែបពុទ្ធនិយមដោយអប់រំមនុស្សឱ្យចេះជួយគ្នាក្នុងគ្រាមានអាសន្នស្របតាមពំនោលពោលថា«ជួយគ្នាក្នុងគ្រាក្រ មិត្តល្អស្គាល់គ្នាក្នុងគ្រាលំបាក»។

---

[11] សិក្សាកថា «តួនាទីអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមនៅសម័យក្រោយអង្គរ» ឆ្នាំ២០២២

ជាក់ស្តែងដូចជាសម័យបច្ចុប្បន្ន យើងមានកាកបាទក្រហម សមាគមនានាដែលចុះជួយប្រជាជននៅតាមមូលដ្ឋានក្នុងគ្រាលំបាកដូចជាគ្រោះទឹកជំនន់ គ្រោះរាំងស្ងួត និងប្រធានសក្តិផ្សេងៗដែលកើតឡើងជាយថាហេតុដូចជាការជួយកសាងសាលារៀន មន្ទីរពេទ្យ វត្តអារាម សង់ស្ពាន សង់ផ្លូវថ្នល់ជាដើម ដែលជាប្រយោជន៍សម្រាប់ជាតិ។ ការជួយសង្គ្រោះគ្នាជាកាយវិការដ៏ល្អរបស់ខ្មែរតាំងពីបុរាណមក។ ដោយឡែកនៅសម័យទំនើបនេះវិញ ពិភពលោកទាំងមូលកំពុងប្រឈមនឹងការរីករាលដាលនៃជំងឺកូវីត១៩ ដែលជាជំងឺសាកលនោះ មានប្រទេសជាមិត្តមួយចំនួនបានផ្តល់វ៉ាក់សាំង និងសម្ភារៈបរិក្ខារពេទ្យជាច្រើនជួយដល់កម្ពុជា។

ស្នាដៃពុទ្ធនិយមពិតជាបានចូលរួមលើកកម្ពស់សង្គមខ្មែរឱ្យមានការចែករំលែកគ្នា ជួយគ្នាក្នុងគ្រាលំបាក និងកសាងសង្គមខ្មែរឱ្យមានការរីកលូតលាស់គ្រប់សម័យកាល។

ច- ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌តាមរយៈការយល់ដឹងពីតួនាទី

ច.១- តួនាទីមាតាបិតា៥យ៉ាង

មាតាបិតាជាមនុស្សសំខាន់នៅក្នុងគ្រួសារ ជាអ្នកដើរតួយ៉ាងសកម្មក្នុងការទទួលខុសត្រូវអប់រំនិងថែទាំកូន ដោយបំពេញនូវកាតព្វកិច្ច ៥ប្រការសម្រាប់សង្គ្រោះបុត្រធីតាគឺៈ

ទី១ៈ តាបិតាគប្បីហាមកូនឱ្យវៀរអំពើបាបក្នុងពេលដែលកូនធ្វើអំពើអាក្រក់ ត្រូវហាមឃាត់កូនយ៉ាងម៉ឺងម៉ាត់ មិនបណ្តែតបណ្តោយឱ្យកូនធ្វើតាមអំពើចិត្តខ្លួននោះឡើយ។

ទី២ៈ ញ៉ាំងកូនឱ្យតម្កល់នៅក្នុងកុសលធម៌ ឱ្យចេះរៀនកាន់រៀនប្រព្រឹត្តអំពើសុចរិតតាមគន្លងធម៌ ពន្យល់អំពីផលនៃការប្រព្រឹត្តល្អឱ្យច្បាស់លាស់ ឱ្យដកចិត្តផ្លាស់ចំណងក្នុងផ្លូវអាក្រក់ ខ្លាចទោសបច្ចុប្បន្ននិងបរលោក។

ទី៣ៈគប្បីអប់រំកូនឱ្យពេញចិត្តក្នុងការសិក្សារៀនសូត្រ មុនដំបូងត្រូវបង្រៀនកូនឱ្យចេះនិយាយសម្តីត្រឹមត្រូវច្បាស់លាស់សមរម្យ ឱ្យស្គាល់ឋានៈស្គាល់វិន័យ វៀរចាកពាក្យអាក្រក់ពាក្យជេរប្រទេចផ្តាសាតាំងពីកូននៅតូចមិនបណ្តោយឱ្យកូនធ្វើអ្វីស្រេចតែអំពើចិត្តឡើយ។

ទី៤៖ រៀបចំគូស្រករទៅតាមប្រពៃណី។ លុះកូនមានវ័យធំល្មមផុតពីការសិក្សាហើយ មាតាបិតាគប្បីរៀបចំឱ្យមានផ្ទះសម្បែងគូស្វាមីភរិយា តាមសេចក្តីស្ម័គ្រចិត្តនៃសាមីរូបទាំងពីរខាងផង តាមគួរដល់ពូជពង្សវង្សត្រកូលនិងទ្រព្យធនជាដើមផង ។

ទី៥៖ចែកទ្រព្យសម្បត្តិឱ្យជាដើមទុន។ លុះរៀបចំកូនហើយ មាតាបិតាគប្បីចែកចាយទ្រព្យសម្បត្តិតាមកម្លាំងធនធាន ទោះទ្រព្យមានវិញ្ញាណក្តី ឥតវិញ្ញាណក្តី ក្នុងនិច្ចសម័យ១ ក្នុងកាលសម័យ១ ដើម្បីជួយបណ្តុះបណ្តាលឱ្យបានកើតកាលវាលគុម្ពក្នុងគ្រួសាររបស់កូនឱ្យហើយជាស្រេច ឱ្យត្រឹមត្រូវតាមលក្ខណៈច្បាប់របស់រដ្ឋ កុំឱ្យកូនមានវិវាទឈ្លោះទាស់ទែងដណ្តើមគ្នាទៅថ្ងៃក្រោយ។

ច.២- តួនាទីកូនល្អ៥យ៉ាង

កូនប្រុសស្រី កាលណាមាតាបិតាបានបំពេញលក្ខខ័ណ្ឌសព្វគ្រប់ហើយ ត្រូវឆ្លើយតបសេចក្តីល្អរបស់ឪពុកម្តាយដោយកិច្ច ៥យ៉ាងគឺ៖

ទី១៖ ត្រូវចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សាមាតាបិតា។ បុត្រធីតាគប្បីសិក្សាថា មាតាបិតាចិញ្ចឹមរក្សាអាត្មាអញហើយអាត្មាអញនឹងចិញ្ចឹមមាតាបិតាវិញដោយទន្ទេញជារឿយៗថា «ធ្វើបុណ្យទាន់ខែភ្លឺ»។ បានន័យថាកូនគប្បីចិញ្ចឹមមាតាបិតាទាន់គាត់នៅមានជីវិតរស់នៅ កុំចាំអស់ពីម៉ែឪទើបធ្វើបុណ្យនោះ។

ទី២៖ ជួយធ្វើការដែលមាតាបិតាត្រូវការ។ បុត្រធីតាគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងជួយនឹងធ្វើការឱ្យមាតាបិតា ដោយក្តីមិនខ្ជិលច្រអូសឡើយ សេចក្តីខ្ជិលជាអបាយមុខប្រការ១ គឺជាប្រធាននៃសេចក្តីវិនាសនូវប្រយោជន៍គ្រប់យ៉ាងដូច្នេះបើយើងធ្វើការឱ្យអ្នកដទៃ ប៉ុន្តែមិនគួរខ្ជិលធ្វើសេចក្តីល្អដល់ខ្លួនឯងឡើយ។

ទី៣៖ រក្សាកេរ្តិ៍ឈ្មោះលើកតម្កើងពូជពង្សវង្សត្រកូល។ បុត្រធីតាគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងតម្កើងនូវវង្សត្រកូលឱ្យបានល្អ។ ចរិយាមារយាទ ជារឿងសំខាន់ណាស់ បុត្រធីតាគប្បីរក្សាខ្លួនឯងដោយសីលធម៌ រក្សាសីលជាការធ្វើសេចក្តីល្អដល់ខ្លួនឯង នោះជាធម៌ប្រពៃកន្លង។

ទី៤៖ បម្រើមាតាបិតាដោយសុចរិតឱនលំទោន។ បុត្រធីតាគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញនឹងបដិបត្តិឱ្យបានសមគួរជាអ្នកទទួលនូវទ្រព្យមរតក។ មាតាបិតា ទោះបីជាមានទ្រព្យតិចច្រើនប៉ុណ្ណាៗក្តី គ្មានអ្វីដែលគួរសង្ស័យឡើយ បើថាគាត់កំណាញ់ក៏តែជាមួយនឹងអ្នកដទៃប៉ុណ្ណោះ។ ឯចំណែកខាងកូនរបស់គាត់វិញនោះមានប៉ុន្មានទុកឱ្យទាំងអស់ដោយចិត្តរីករាយកក់ក្តៅជាទីបំផុត។ ដូច្នេះចូរកូនប្រុសស្រីគប្បីធ្វើសេចក្តី

សង្ឃឹមដល់មាតាបិតា ត្រូវខិតខំបដិបត្តិខ្លួនឱ្យរឹងមាំ មានមារយាទល្អសម្តែងនូវការសមគួរជាទីទុកចិត្តដល់មាតាបិតាដាច់ខាតកុំមើលងាយទ្រព្យមរតកនោះឱ្យសោះ។

ទី៥៖ បុត្រធីតាគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញត្រូវធ្វើបុណ្យឧទ្ទិសទក្ខិណាទានដល់មាតាបិតាដែលធ្វើកាលកិរិយាទៅកាន់បរលោក។ កូនៗទាំងឡាយគប្បីធ្វើបុណ្យទានចាត់ចែងតាមប្រពៃណីដល់ម៉ែឪដែលបានលាចាកលោកនេះហើយឱ្យបានសមគួរ។

ច.៣- តួនាទីស្វាមី៥យ៉ាង

បុរសទាំងឡាយណាដែលទទួលនារីណាមកធ្វើជាភរិយារបស់ខ្លួនហើយ ត្រូវសង្គ្រោះនាងដោយកិច្ច ៥យ៉ាងគឺ៖

ទី១៖ ប្រដៅសព្វសារពើ ពោលពាក្យពីរោះសរសើរដោយលក្ខណៈប្រព្រឹត្តជាប្រយោជន៍ដល់ភរិយា។ ស្រឡាញ់រាប់អានថាជាភរិយា យើងជាស្វាមីរបស់ស្ត្រីណា គប្បីសង្គ្រោះស្ត្រីនោះដោយទំនុកបម្រុងគ្រឿងប្រើប្រាស់មិនឱ្យខ្វះខាតបានដល់សម្លៀកបំពាក់ជាដើម។

ទី២៖ មិនមើលងាយ ជេរវាយភរិយា ដូចទាសាទាសី កម្មករឡើយ។ មិនត្រូវប្រមាទមើលងាយដូចជាខ្ញុំកំដរ "បាវព្រាវ" ការនិយាយចំពោះភរិយា គប្បីប្រើពាក្យសម្តីផ្អែមល្ហែមពិរោះពិសាមិនពោលពាក្យពោយរាយឥតប្រយោជន៍ ភរិយាមានកំហុសបន្តិចបន្តួចក៏គួរអត់ឱនឱ្យ ហើយទូន្មានដោយសេចក្តីល្អ។

ទី៣៖ មិនប្រព្រឹត្តកន្លងភរិយា មិនត្រូវប្រព្រឹត្តគំនិតក្បត់ព្រំដែនជាប្តីយកកំពូលស្នេហារបស់ខ្លួនទៅបូជាដល់ស្ត្រីដែលមិនមែនជាកម្មសិទ្ធិនៃភរិយាត្រូវប្រកាន់ខ្ជាប់នូវនាទីថាជាស្វាមីរបស់គេដោយពិត ។

ទី៤៖ ប្រគល់នូវរបស់របរទាំងពួងឱ្យមានឥស្សរភាពដល់ភរិយា ប្រគល់អំណាចឱ្យជាធំជាស្ត្រីមេផ្ទះជាស្ត្រីរៀបចំទុកដាក់ទ្រព្យសម្បត្តិរក្សាថែទាំលម្អគេហដ្ឋាន ព្រោះភរិយាទុកជានាយកស្តីទីខាងក្រសួងបោសសម្អាតលំនៅឋានសមនឹងស្លោកថា៖ «ទ្រព្យគង់ត្បិតស្រី ចេះសំចៃទុក មានផ្ទះស្រណុក ត្បិតភរិយាជា»។

ទី៥៖ស្វាមីគប្បីរៀបចំឱ្យមានអលង្ការដល់ភរិយាសម្រាប់ប្រើប្រាស់គ្រប់គ្រាន់តាមកាលៈទេសៈនិងសម័យនិយម។ រីឯភរិយាយ៉ាងល្អឯកគាប់ភ្នែកខ្លួនឯង និងអ្នកផងបុរសស្វាមីត្រូវឃុំគ្រងកុំបីរំលងការរក្សា។

ច.៤- តួនាទីភរិយា៥យ៉ាង

ភរិយាត្រូវគោរពប្រតិបត្តិស្វាមីដោយកិច្ច ៥យ៉ាងគឺ៖

ទី១៖ ចាត់ចែងការងារផ្ទះដោយផ្ចិតផ្ចង់។ ភរិយាគប្បីចាត់ចែងការងារមានម្ហូបចំណីជាដើមដោយផ្ចិតផ្ចង់សម្រាប់ស្វាមីឱ្យបានត្រឹមត្រូវតាមពេលវេលា ។

ទី២៖ សង្គ្រោះញាតិខាងស្វាមី និងខាងខ្លួនឯងដោយប្រពៃ។ ត្រូវមានចិត្តស្មើមិនត្រូវលម្អៀងម្ខាងៗឡើយ ហើយព្យាយាមជួយគ្នាតាមការគួរ ។

ទី៣៖ គប្បីថែទាំទ្រព្យសម្បត្តិដែលប្តីរកបានមិនឱ្យវិនាសខូចខាតបាត់បង់ដោយការមិនគួរ។

ទី៤៖ មិនប្រព្រឹត្តកន្លងចិត្តប្តី គឺមិនត្រូវយកកំពូលស្នេហាទៅប្រគល់ឱ្យបុរសដទៃក្រៅពីស្វាមីខ្លួនឡើយ។

ទី៥៖ភរិយាគប្បីឈ្លាសវៃក្នុងការងារទាំងឡាយរបស់ស្ត្រីមិនត្រូវខ្ជិលច្រអូសកិច្ចការណាមិនទាន់បានសម្រេចត្រូវប្រញាប់វាសវៃធ្វើបង្ហើយ ពន្យារពេលថាថ្ងៃនោះ «ធ្វើអ្វីធ្វើឱ្យហើយ កុំទុកឡើយបន្សល់កេរ»។

នាទីស្វាមីភរិយា ប្រាំៗដូចគ្នាធម៌សង្គ្រោះសម្រាប់ឱ្យយើងកាន់រួមរស់សន្តោសដល់គ្នាជាប្រក្រតី។

ច.៥- តួនាទីគ្រូបាអាចារ្យ៥យ៉ាង

នាទីគ្រូអាចារ្យដែលត្រូវបំពេញដល់សិស្សមាន ៥យ៉ាងគឺ៖

ទី១៖ ដឹកនាំសិស្សឱ្យល្អដោយសុទ្ធចិត្ត។ គ្រូគប្បីទូន្មានសិស្សឱ្យបានបទល្អឱ្យចេះប្រើឥរិយាបទទាំង៤ គឺដេក ដើរ ឈរ អង្គុយ ជាដើមឱ្យមានរបៀបរៀបរយសមរម្យល្អក្នុងទីប្រជុំជន មិនឱ្យផ្តាំឆ្គងនិងភ្នែកអ្នកដទៃ។

ទី២៖ បង្ហាត់បង្រៀនសិស្សដោយល្អញុំាងសិស្សឱ្យរៀនល្អគឺបង្ហាត់បង្រៀននូវអត្ថ និងព្យញ្ជនៈឱ្យបានត្រឹមត្រូវចេះប្រើរបៀបសេចក្តីរៀបពាក្យអធិប្បាយពន្យល់ហេតុផលឱ្យចូលចិត្តយល់បានពិតប្រាកដ។

ទី៣៖ គ្រូអាចារ្យគប្បីបង្ហាត់សិល្បវិទ្យាឱ្យអស់ចំណេះ មិនលាក់ទុក មានមកប៉ុន្មានក៏បង្ហាត់បង្រៀនសិស្សឱ្យអស់តាមចំណេះវិជ្ជាចេះចាំរបស់ខ្លួន ដោយមានឆន្ទៈដ៏ល្អគឺចង់ឱ្យសិស្សចេះចាំដូចខ្លួន ឬលើសទៅទៀតរឹតតែប្រសើរ។

ទី៤៖ លើកតម្កើងសិស្សក្នុងទីប្រជុំ បើយល់ឃើញថាសិស្សណាមួយមានចំណេះវិជ្ជា មានចរិយាសណ្ដាប់ធ្នាប់សមរម្យល្អ គួរយកគុណសម្បត្តិនោះមកបង្ហាញសរសើរក្នុងទីចំពោះមុខមិត្តភក្តិជាសម្លាញ់របស់ខ្លួនដើម្បីឱ្យមិត្តរបស់ខ្លួនមានសេចក្ដីទុកចិត្តស្និទ្ធស្នាលរាប់អាន និងការទំនុកបម្រុងដល់សិស្ស។

ទី៥៖ ធ្វើសេចក្ដីការពារសិស្សគ្រប់ទិសទាំងឡាយ បើសិស្សទៅទីណាមិនឱ្យលំបាកដូចជាការចេញទៅរៀនសូត្រចំណេះវិជ្ជា ផ្លូវលោក ផ្លូវធម៌ជាដើម ចេះពន្យល់ណែនាំហេតុផលឱ្យយល់ពីប្រយោជន៍នៃការសិក្សាទាល់តែសិស្សមានចិត្តជ្រះថ្លាព្យាយាមក្នុងការសិក្សាហើយ ត្រូវជួយទំនុកបម្រុងសិស្សដោយគ្រឿងសិក្សាតាមបានល្មមឱ្យសិស្សមានសេចក្ដីរីករាយស្រឡាញ់ពេញចិត្តក្នុងការសិក្សា។

ច.៦- តួនាទីសិស្ស៥យ៉ាង

សិស្សមានតួនាទី ៥យ៉ាងដែលត្រូវគោរពប្រតិបត្តិគ្រូអាចារ្យគឺ៖

ទី១៖ ក្រោកឈរទទួលក្នុងវេលាដែលគ្រូបាអាចារ្យដើរមកគឺថាបើខ្លួនអង្គុយក្នុងទីកន្លែងណាមួយហើយស្រាប់តែគ្រូធ្វើដំណើរមកកាន់ទីកន្លែងនោះ យើងត្រូវក្រោកឈរឡើងដោយគោរព។

ទី២៖ គាល់បម្រើគ្រូអាចារ្យដោយចិត្តស្មោះសរ។ ចូលទៅចាំបម្រើលោកបម្រើព្រឹកល្ងាចនោះបានការរៀបចំគ្រឿងចង្ហាន់ ពុំនោះសោតប្រសិនបើលោកមានការរវល់អ្វី សិស្សមិនត្រូវព្រងើយកន្តើយគេចវេះដោះដៃឡើយត្រូវតែជួយបំពេញធុរៈនោះឱ្យបានសម្រេច។

ទី៣៖ជឿស្ដាប់ឱវាទលោកទូន្មានប្រៀនប្រដៅដោយល្អចំពោះបញ្ហាណាមួយ យើងគួរគូសចំណាំក្នុងចិត្ត ហើយត្រូវត្រិះរិះមើលផងបើឃើញថាត្រូវល្អប្រញាប់ប្រតិបត្តិធ្វើតាម។ គតិភាសិតក៏បានបញ្ជាក់ប្រាប់យើងថា៖ "ពុតគ្រូកុំគ្រាប់ ច្បាប់គ្រូឱ្យយក"។

ទី៤៖ ប្រណិប័តន៍ដោយធ្វើការងារជួយគ្រូអាចារ្យ។ សិស្សត្រូវយកចិត្តទុកដាក់បម្រើគ្រូ ធ្វើវត្តប្រតិបត្តិដូចជាសិស្សដែលនៅក្នុងសម្នាក់គ្រូត្រូវឧស្សាហ៍បោសសម្អាតកន្លែងរៀន ឬផ្ទះទីកន្លែងនៅ និងគក់

ប្រាប់ជាដើម។ សិស្សគប្បីសិក្សាថាការប្រតិបត្តិគ្រូដោយធ្វើការងារទោះបីការងារនោះតូចតាចបន្តិចក៏ដោយក៏មិនត្រូវឱ្យលោកគ្រូអាចារ្យធ្វើខ្លួនឯងដែរ។

ទី៥៖ សិស្សគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញត្រូវរៀនសិល្បវិជ្ជាអំពីលោកគ្រូអាចារ្យដោយសេចក្តីគោរព។ មិនចំពោះតែវិជ្ជាអ្វីនោះ បើសិស្សមានសមត្ថភាពរៀនបានច្រើនមុខវិជ្ជាគឺរឹតតែល្អ ទោសរបស់មុខវិជ្ជានៅលើអ្នកប្រើជាសំខាន់ បើប្រើក្នុងផ្លូវត្រូវគឺជាគុណ តែបើប្រើក្នុងផ្លូវខុសគឺជាទោស។ ការប្រកបនូវមុខវិជ្ជាអ្វីមួយដើម្បីចិញ្ចឹមជីវិតក្តីដើម្បីជាប្រយោជន៍ដល់សង្គមជាតិក្តី ត្រូវមើលឆន្ទៈខ្លួនឯងឱ្យជាក់ច្បាស់ ព្រោះឆន្ទៈគឺសេចក្តីពេញចិត្តក្នុងការងារជាកម្លាំងអាចញ៉ាំងសេចក្តីព្យាយាមឱ្យប្រព្រឹត្តជាប់មិនដាច់ជាហេតុឱ្យសម្រេចនូវប្រយោជន៍ បើមិនដូច្នេះវាជួបប្រទះនូវការឥតប្រយោជន៍អស់ទាំងក្នុងរឿងផ្សេងៗទៀតផង។

ច.៧- តួនាទីចៅហ្វាយនាយ៥យ៉ាង

ចៅហ្វាយនាយក៏ត្រូវមានចិត្តករុណាសន្ដោសសង្គ្រោះដល់កម្មករកិច្ច៥យ៉ាងគឺ៖

ទី១៖ ចាត់ចែងការងារឱ្យធ្វើតាមសមគួរដល់កម្លាំង ចៅហ្វាយនាយកាលបើប្រើទាសៈ "កម្មករ" ឱ្យធ្វើការណាមួយគប្បីប្រមើលមើលសមត្ថភាពគ្នាសិនបើទាសៈនោះមានប្រាជ្ញាស្មារតីមានកម្លាំងមាំមួនល្មមទទួលការងារចង្អៀត ការងារធ្ងន់ៗទៅបានទើបចាត់ចែងឱ្យធ្វើតាមសមគួរនៃសមត្ថភាព។

ទី២៖ ឱ្យភោជនាហារ និងថ្លៃឈ្នួល និងរង្វាន់ដោយត្រឹមត្រូវដល់អ្នកបម្រើ ។ ចៅហ្វាយនាយគប្បីទំនុកបម្រុងខាងភោជនាហារសម្រាប់កម្មករបរិភោគឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់តាមពេលវេលាមិនឱ្យខ្វះខាត។ កាលណាចៅហ្វាយនាយមានចិត្តល្អ ចេះចែករំលែក ចេះចែកគ្នារស់ នោះកូនចៅក្រោមបង្គាប់ក៏មានចិត្តគោរពស្រឡាញ់ក្រោមអំណាចនៃបុណ្យបារមី និងសន្តានចិត្តមេត្តារបស់ខ្លួនវិញផងដែរ។

ទី៣៖ ព្យាបាលក្នុងវេលាមានជំងឺ កាលបើកម្មករមានជំងឺតម្កាត់កើតឡើង ចៅហ្វាយត្រូវប្រញាប់ប្រញាល់ទិញថ្នាំព្យាបាលពេគថែទាំរក្សាជំងឺកម្មករឱ្យទាល់តែជាសះស្បើយ។ ការយកចិត្តទុកដាក់របស់ចៅហ្វាយនាយចំពោះកូនចៅជាគុណធម៌ដ៏ប្រសើរណាស់ដែលបុគ្គលគ្រប់រូបគប្បីយកតម្រាប់តាម។

ទី៤៖ ចែកភោជនាហារដែលមានឱជារសប្លែកៗឱ្យបរិភោគភោជនាហារគាប់ប្រសើរប្លែកៗ ជួនមានម្តងម្កាល ចៅហ្វាយនាយគួរតែចែករំលែកដល់កម្មករឱ្យបានបរិភោគខ្លះៗផងវត្ថុទាំងនេះទុកជាទិព្វមន្តពិសេសសម្រាប់លើកកម្លាំងចិត្តកម្មករឱ្យស្រឡាញ់ការងាររបស់យើង ។

ទី៥៖ បើកឱ្យសប្បាយក្នុងការគួរដូចជាមានពិធីបុណ្យអ្វីមួយមានល្បែងមហោស្រព ឬក្នុងពេលបុណ្យចូលឆ្នាំជាដើម ចៅហ្វាយនាយត្រូវបើកឱកាសឱ្យកម្មករបានទៅលេងសប្បាយនឹងគេ និងបើករង្វាន់ប្រាក់កាសសម្រាប់ចាយវាយក្រៅខ្លះផង ចេះសម្ដែងទឹកចិត្តរីករាយចំពោះកម្មករឱ្យគ្នាសប្បាយចិត្ត មិនធុញទ្រាន់នឹងយើងជាចៅហ្វាយនាយ។ បើចង់ឱ្យគេស្រឡាញ់យើង យើងសម្ដែងទឹកមុខរីករាយ គេមិនសប្បាយចិត្តនឹងយើងពាក់មុខយក្ខដាក់គេទេ ។

ច.៨- តួនាទីទាសកម្មករ ឬអ្នកបម្រើការ៥យ៉ាង

ទាសកម្មករត្រូវប្រតិបត្តិនាទីរបស់ខ្លួនមាន ៥យ៉ាងគឺ៖

ទី១៖ ក្រោកឡើងធ្វើការមុនចៅហ្វាយនាយ កិច្ចការដែលចៅហ្វាយនាយដែលចាត់ចែងឱ្យធ្វើនោះត្រូវស្ទុះស្ទាប្រញាប់ប្រញាល់ធ្វើឱ្យបានមុនៗចៅហ្វាយនាយ ។

ទី២៖ លែងធ្វើការងារក្រោយចៅហ្វាយនាយ កិច្ចការរបស់ចៅហ្វាយនាយត្រូវធ្វើឱ្យដល់ទីបំផុតដល់ពេលវេលាមិនត្រូវឈប់ក្នុងពេលវេលាចាំចៅហ្វាយនាយឈប់ចាំឈប់តាមជាដំណឹង។

ទី៣៖កាន់យកតែរបស់ណាដែលចៅហ្វាយនាយឱ្យប៉ុណ្ណោះត្រូវមានសច្ចៈទៀងត្រង់នឹងចៅហ្វាយនាយរបស់ខ្លួនមិនត្រូវមានចិត្តគំនិតប្រព្រឹត្តលួចលាក់របស់ចៅហ្វាយនាយឡើយ។

ទី៤៖ ធ្វើការងារដោយយកចិត្តទុកដាក់ពោលគឺធ្វើការងារឱ្យបានល្អ។ ការងារណាដែលចៅហ្វាយនាយបញ្ជាឱ្យធ្វើត្រូវមានឆន្ទៈខំប្រឹងប្រែងធ្វើមិនធុញទ្រាន់មិនខ្ជីខ្ជាធ្វើឱ្យតែរួចពីដៃ ចេះសម្អាតដូចជារបស់ខ្លួនធ្វើទាល់តែបានសម្រេចជាបំផុត។

ទី៥៖ នាំកិត្តិគុណចៅហ្វាយនាយទៅពោលសរសើរក្នុងទីដទៃ កិត្តិគុណ គឺគុណសម្បត្តិ ចរិយាសម្បត្តិ សុភាពស្លូតបូតទៀងត្រង់ ឬគុណសម្បត្តិដែលល្បីខ្ចរខ្ចារ។

បណ្ដាកិច្ចទាំងឡាយសម្រាប់សង្គមគ្រួសារគឺមាតាបិតាសង្គ្រោះដល់បុត្រធីតាៗតបស្នងសងគុណមាតាបិតា ស្វាមីសង្គ្រោះដល់ភរិយាៗចេះប្រតិបត្តិស្វាមី គ្រូសង្គ្រោះដល់សិស្សៗចេះគោរពប្រតិបត្តិចំពោះគ្រូ ចៅហ្វាយនាយសង្គ្រោះដល់ទាសកម្មករ ទាសកម្មករប្រតិបត្តិចំពោះចៅហ្វាយនាយ តាមកិច្ចដែលត្រូវសង្គ្រោះគ្នាទៅវិញទៅមក។

ច.៩- តួនាទីមិត្តល្អ៥យ៉ាង

ទី១៖ ឱ្យនូវអ្វីដែលគួរឱ្យដល់មិត្តសម្លាញ់។ មិត្តល្អគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញត្រូវធ្វើទានគឺអ្វីដែលគួរធ្វើឱ្យដល់មិត្តសម្លាញ់។

ទី២៖ មិត្តល្អគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញគប្បីនិយាយពីរោះ មិនទ្រគោះគំរោះគំរើយទៅរកមិត្តសម្លាញ់ខ្លួនឡើយ។

ទី៣៖ មិត្តល្អគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញត្រូវធ្វើប្រយោជន៍ដល់មិត្ត។

ទី៤៖ មិត្តល្អគប្បីសិក្សាថាអាត្មាអញត្រូវសង្គ្រោះមិត្តសម្លាញ់ដោយមិនលើកតម្កើងខ្លួនគឺត្រូវធ្វើជាមនុស្សប្រកបដោយចរិយាមារយាទថ្លៃថ្នូរ។

ទី៥៖ មិត្តល្អគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញមិននិយាយបោកបញ្ឆោតដោយការនិយាយកុហកឱ្យខុសអំពីសេចក្ដីពិតដល់មិត្តសម្លាញ់ឡើយ។ វាចាមាន៣យ៉ាងគឺវាចាលាមក១ វាចាផ្កា១ វាចាទឹកឃ្មុំ១។ វាចាលាមកបានដល់ការនិយាយកុហក វាចាផ្កាបានដល់ការមិននិយាយកុហក វាចាទឹកឃ្មុំបានដល់ការនិយាយពីរោះមានប្រយោជន៍។ ដូច្នេះមនុស្សល្អគប្បីសិក្សាថា អាត្មាអញមិនគួរពោលពាក្យកុហកឡើយ[12]។

II.៣.២-តើព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌ដូចម្ដេចខ្លះ?

ក- ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌បុគ្គល

ព្រះពុទ្ធសាសនាបានលើកកម្ពស់ការអប់រំផ្នែកចរិយាធម៌បុគ្គល ដោយឱ្យបុគ្គលមានការប្រព្រឹត្តបានត្រឹមត្រូវ និងប្រកបដោយសេចក្ដីសុខគ្រប់ប្រការ។ ការអប់រំឱ្យមានការប្រព្រឹត្តបានល្អប្រពៃ ចេះស្គាល់អំពើបាប និងស្អប់ខ្ពើមអំពើបាបដែលទាំងអស់នេះជាវិការៈនៃគោលធម៌របស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ។

ដាក់ស្តែងបុគ្គលអាចជម្រះចិត្តសៅហ្មងជម្រុះចោលនូវគ្រឿងហ្មងសៅទាំងឡាយ ចាប់យកតែសេចក្ដីល្អគ្រប់យ៉ាងដើម្បីសម្រេចបាននូវភាពដ៏ត្រឹមត្រូវនៃជីវិត។ កាលណាមនុស្សមានចិត្តសៅហ្មងហើយនោះនាំឱ្យគេមានចិត្តមិនសូវស្រឡះស្រឡាំធ្វើការអ្វីមិនជ្រះស្រឡះដែលជាហេតុនាំឱ្យមានទុក្ខសោកនៅក្នុងផ្លូវជីវិត។ បន្ថែមពីនេះ ការមិនយល់អ្វីទាំងនោះនាំឱ្យមានផលរមាស់ជួបសេចក្ដីលំបាកកាយចិត្ត មិន

[12] https://5000-years.org/kh/read/1404

មានភាពជ្រះស្រឡះ ហើយធ្វើអ្វីៗទាំងប្រថុយប្រថាន។ ចរិយាធម៌បុគ្គលបានដល់ការប្រព្រឹត្តល្អជាចរិយាសាស្ត្ររបស់មនុស្សប្រុសស្រីគប្បីប្រកាន់យកដើម្បីក្លាយជាឧត្តមបុគ្គល។ ព្រះសង្ឃបានជួយណែនាំដាស់តឿនបុគ្គលឱ្យជម្រុះចោលនូវគ្រឿងសៅហ្មងទាំងឡាយឈោងចាប់តែភាពត្រឹមត្រូវ និងប្រកបដោយមេត្តាធម៌ជាគោល។ ចរិយាមារយាទ ការប្រព្រឹត្តបានល្អប្រពៃ ដេក ដើរ ឈរ អង្គុយ មានការពោលនិយាយស្តីត្រូវតាមវេលាវិកាលជាដើម។ ទាំងអស់នេះជាការអប់រំក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាត្រង់សិក្ខាបទនៃការនិយាយស្តីពីពេះកុំពោលពាក្យញុះញង់ចាក់ដោយរុកកួនគេដែលជាទោសគ្រប់យ៉ាង។ ព្រះពុទ្ធទ្រង់ប្រដៅមនុស្សលោកឱ្យស្គាល់កាលវេលានិយាយស្តីឱ្យត្រូវកាលវេលាមិនត្រូវនិយាយដោយគ្មានការពិចារណានោះទេ។ ប្រសិនបើកាលណាប្រព្រឹត្តខុសពីនេះ នោះអាចនាំទុក្ខទោសដល់យើងបាន។ ព្រះសាស្តាលោកណែនាំឱ្យដើរផ្លូវកណ្តាលដែលជាមាគ៌ាដ៏ប្រសើរ។ ជាបុគ្គលល្អពេញដោយចរិយាសម្បត្តិត្រូវមានរូបសម្បត្តិផង និងចិត្តគំនិតល្អប្រពៃ ហើយជាទីទុកចិត្តពីមនុស្សជុំវិញ។ ព្រះពុទ្ធលោកណែនាំឱ្យចៀសឱ្យឆ្ងាយពីអបាយមុខកុំចូលចិត្តគ្រឿងសប្បាយភ្លេចខ្លួន ពោលគឺណែនាំឱ្យស្គាល់ប្រមាណជាមនុស្ស។ ទោះបីជាការរស់នៅឱ្យមានអនាម័យ ការហូបចុកឱ្យដឹងប្រមាណ និងទៅណាមកណាឱ្យស្គាល់កាលវេលាជាដើម។ ជាពិសេសឱ្យស្គាល់តម្លៃខ្លួនជានិច្ច។ ការអប់រំចរិយាធម៌នោះរួមមាន ការអប់រំផ្លូវចិត្ត អប់រំសីលធម៌ចរិយាធម៌ដើម្បីឱ្យមនុស្សមានការរស់នៅប្រកបដោយសុវត្ថិភាព និងសន្តិភាពសង្គម។ លើសពីនេះព្រះពុទ្ធសាសនាបានកសាងធនធានមនុស្ស ផ្តល់ចំណេះដឹងបណ្តុះបណ្តាលជំនាញវិជ្ជាជីវៈ ចែករំលែកផ្សព្វផ្សាយពុទ្ធឱវាទ និងចែករំលែកបទពិសោធល្អៗជាចរិយាធម៌ដ៏ប្រពៃ។ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានចូលរួមកសាងរចនាសម្ព័ន្ធរួមមានវត្តអារាម មន្ទីរពេទ្យ សាលារៀន ស្ពាន ថ្នល់ អូរប្រឡាយ និងសាលាឆទានជាដើមបម្រើដល់ប្រជាពុទ្ធបរិស័ទពិតៗ។ ក្រៅពីនេះចូលរួមកសាងក្នុងវិស័យសង្គមកិច្ច សង្គ្រោះកុមារអនាថា ទុរគតជន មនុស្សទីទ័លក្រគ្មានទីពឹងចាស់ជរា។ ជាមួយគ្នានេះ ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ ចរិយាធម៌ក្នុងការកសាងសង្គមជាតិទាំងមូល។ ម្យ៉ាងវិញទៀត កាលណាសង្គមមួយមានការគោរពសីលធម៌ព្រះពុទ្ធសាសនាបានល្អធ្វើឱ្យវិស័យព្រះពុទ្ធសាសនាមានភាពរីកចម្រើន ស័ក្តិសមជាទីគោរពបូជារបស់ពុទ្ធបរិស័ទ និងពង្រឹងគុណភាពពុទ្ធិកសិក្សាដើម្បីអភិវឌ្ឍធនធានបព្វជិតឱ្យកាន់តែមានសុក្រឹតភាព និងមានគុណភាពខ្ពស់។ ព្រះពុទ្ធសាសនាជាកម្លាំងដឹកនាំចរិយាធម៌សង្គមដែលមានពុទ្ធសាសនិកជនទាំងបព្វជិតទាំងគ្រហស្ថដែលបានខិតខំប្រណិប័តន៍ខ្លួនឯងផងជួយអប់រំពុទ្ធបរិស័ទផង សមស្របតាមលំអានខ្លឹមសារក្នុងព្រះត្រៃបិដកដែលជាព្រះធម៌របស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធនៃយើង។

តាមរយៈរឿងទុំទាវបានលាតត្រដាងពីឱវាទព្រះពុទ្ធសាសនាផងដែរ។ នៅពេលដែលនេនទុំចេញទៅលក់តោកឯខេត្តត្បូងឃ្មុំ នៅគ្រានោះនេនពេជ្របានពោលរំលឹកសាមណេរទុំថា[13] «បើដើរមានប្អូនខ្លួនជាសង្ឃ ទើបបានត្រូវត្រង់ឥតមានមោះ បើដើរទៅក្តីបាសកសោះ កេរ្តិ៍កោះថ្លោះធ្លោយឱ្យមានប្រាំ»។ ន័យត្រង់នេះជាការដាស់សតិមួយថា បើជាព្រះភិក្ខុសង្ឃគប្បីប្រកាន់ឱ្យបានខ្ជាប់ខ្ជួននូវសិក្ខាបទខ្លួនជាសង្ឃ។ រីឯមនុស្សសាមញ្ញវិញគប្បីប្រកាន់ឱ្យបានខ្ជាប់ខ្ជួននូវនិច្ចសីល ឬសីលប្រាំដែលជាធម៌មួយប្រដៅបុគ្គលឱ្យបានល្អប្រសើរចៀសឱ្យឆ្ងាយពីគ្រឿងសៅហ្មងទាំងឡាយ។

សរុបមក ព្រះពុទ្ធសាសនាបានអប់រំចរិយាធម៌បុគ្គលឱ្យចេះទម្លាប់ខ្លួនក្នុងការរស់នៅឱ្យបានល្អប្រសើរ កុំឱ្យមានអភិភាព ឬភាពអប្រិយដែលកើតឡើងដោយសារតែទង្វើឆ្គាំឆ្គងទាំងពួង។

ខ- ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌ក្នុងគ្រួសារ

ព្រះពុទ្ធសាសនាជួយលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌ក្នុងគ្រួសារដូចជាជួយឱ្យជីវិតប្តីប្រពន្ធមានធម៌មេត្តាដល់គ្នានឹងគ្នា ចេះស្រឡាញ់គ្នា និងចេះអធ្យាស្រ័យគ្នាទៅវិញទៅមក។ ជាការពិតណាស់ថា ព្រះពុទ្ធបានដាស់តឿនឱ្យប្តីនិងប្រពន្ធគប្បីមានសង្គហធម៌ ពោលគឺធម៌សង្គ្រោះដល់គ្នាទៅវិញទៅមក។ កាលណាប្តីនិងប្រពន្ធមានធម៌សង្គ្រោះទាំងអស់នេះ នោះគេអាចដឹកនាំគ្រួសារនេះឆ្ពោះទៅរកភាពរីកចម្រើនរុងរឿនរស់នៅប្រកបដោយសេចក្តីសុខសុភមង្គល។ នៅក្នុងសង្គមខ្មែរកាលពីសម័យបុរាណនាសម័យលង្វែក ខ្មែរមានទំនៀមមួយគឺកូនប្រុសតម្រូវឱ្យបួសរៀននៅក្នុងសម្នាក់ព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយកូនស្រីតម្រូវឱ្យចូលម្លប់ដើម្បីសិក្សាពីចរិយាសាស្ត្រស្ត្រីមេផ្ទះជាដើម។ នៅក្នុងនោះក្បួនចរិយាសាស្ត្រនេះកត់សម្គាល់យ៉ាងខ្លាំងគឺថា កូនប្រុសត្រូវបួសរៀនដើម្បីសិក្សារៀនសូត្រវិន័យធម៌អាថ៌ គម្ពីរព្រះត្រៃបិដក និងជំនាញផ្សេងៗ។ ជាប្រយោជន៍ថា នៅពេលសឹកមកវិញគឺមានវិជ្ជាអាចចិញ្ចឹមជីវិត និងអាចចិញ្ចឹមប្រពន្ធកូនបានដោយស្រួល។ ត្បិតថា នៅពេលដែលបួសរៀននៅក្នុងសម្នាក់ព្រះពុទ្ធសាសនាមិនមែនរៀនតែគម្ពីរនោះទេ គេតម្រូវឱ្យរៀនអក្សរសាស្ត្រ គណិតសាស្ត្រ ក្បួនលេខនព្វន្ត ជំនាញដូចជាស្ទូត្រ ឈូសឈើ ចម្លាក់ជាងសូនរូបជាដើម។ រីឯកូនស្រីវិញ គេតម្រូវឱ្យរៀនចរិយាសាស្ត្រស្ត្រីរួមមានវិជ្ជាមេផ្ទះ ក្បួនច្បាប់ស្រីការប្រព្រឹត្ត ចរិយាមារយាទដែលមានចែងក្នុងច្បាប់ស្រី។

[13] រឿងទុំទាវ, ព្រះភិក្ខុសោម ឆ្នាំ១៩១៥

សរុបមក ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌សំខាន់ណាស់នៅក្នុងគ្រួសារដែលមានគោលបំណងសំខាន់គឺសុខដុមរមនានៅក្នុងសង្គមគ្រួសារ។

គ- ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌ក្នុងសង្គមជាតិ

ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌ក្នុងសង្គមជាតិយើងឱ្យបានរីកចម្រើនលើគ្រប់វិស័យទៅតាមបែបផែននីមួយៗ។ ចរិយាធម៌បានដល់ការប្រព្រឹត្តដោយសេចក្តីល្អមានបែបបទចរិយាមារយាទល្អប្រពៃ និងប្រកបដោយគុណធម៌។ យ៉ាងណាមិញ នៅក្នុងសង្គមជាតិទាមទារឱ្យមានការចូលរួមពីសម្នាក់ព្រះពុទ្ធសាសនា។ ទីវត្តអារាមជាទីជំរកអប់រំចរិយាធម៌ដល់ពុទ្ធបរិស័ទ និងយុវជនដែលជាទំពាំងស្នងឬស្សីដើម្បីថែរក្សាការពារ សុខសន្តិភាព សេចក្តីសុខសាន្តដល់សង្គមជាតិដោយប្រកាន់យកព្រះពុទ្ធឱវាទជាប្រទីបបំភ្លឺផ្លូវក្នុងការអប់រំសីលធម៌ ចរិយាធម៌ សេចក្តីថ្លៃថ្នូរដើម្បីលុបបំបាត់អំពើហិង្សាគ្រួសារ និងសង្គមជាតិ។ ប្រទេសកម្ពុជាមានសុខសន្តិភាពពេញលេញទាំងវិស័យពុទ្ធចក្រ និងអាណាចក្រ និងមានការអភិវឌ្ឍរីកចម្រើនទន្ទឹមគ្នា។ ហេតុនេះពុទ្ធបរិស័ទដែលមានជីវភាពធូរធារមានសិទ្ធិគោរពជំនឿសាសនារៀងៗខ្លួន។ ជាពិសេសប្រទេសកម្ពុជាព្រះពុទ្ធសាសនាជាសាសនារបស់រដ្ឋ [14] ។ ទស្សនាទានព្រះពុទ្ធសាសនាពេលនេះ ពិតជាមានតម្លៃណាស់ដែលបានបញ្ជាក់ឱ្យច្បាស់ថា នេះជាចំណែកមួយជួយដល់សិស្សានុសិស្សឱ្យទទួលបាននូវការអប់រំមួយទៀតខាងផ្នែកផ្លូវចិត្ត បន្ទាប់ពីអប់រំនៅសាលារៀនលើចំណេះដឹងទូទៅឱ្យប្រព្រឹត្តអំពើល្អដែលជាកុសលក្នុងផ្លូវដែលសង្គមត្រូវការ និងបានជៀសឆ្ងាយពីការយល់ខុសផ្សេងៗទៀត។ កម្មវិធីទស្សនាទាន ព្រះពុទ្ធសាសនានេះ មានសារៈសំខាន់ណាស់ដែលអាចជួយឱ្យសិស្សបានយល់ដឹងពីតម្លៃពិតនៃការរៀនសូត្រ។ តាមរយៈអប់រំតាមផ្លូវពុទ្ធសានានេះដែរក៏ជួយតម្រង់ទិសឱ្យសិស្សដែលបោះបង់ការសិក្សាដោយប្រការផ្សេងៗដោយមិនដឹងខ្លួនដូចជា ការសេពគ្រឿងញៀន ឬល្បែងពាលាផ្សេងៗនោះ ឱ្យវិលមករកផ្លូវល្អ និងភ្ញាក់រឭកចូលរៀនសូត្រវិញ ហើយចេះស្តាប់ដំបូន្មានឪពុកម្តាយលោកគ្រូ អ្នកគ្រូ ស្គាល់គុណ ស្គាល់ទោស ស្គាល់ល្អ ស្គាល់អាក្រក់ និងចេះគោរពចាស់ទុំ[15]។

---

[14] https://freshnewsasia.com/index.php/en/localnews/166624-2020-07-29-09-55-57.html

[15] https://kampongthom.gov.kh/7860/

ឃ- ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌ក្នុងពិភពលោក

ផលប្រយោជន៍របស់ព្រះពុទ្ធសាសនាចំពោះពិភពលោកគឺមានច្រើនអនេក។ ដូចយើងបានរៀបរាប់មកខាងដើមហើយថា ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីប្រោសនិស្ស័យដល់យុវជនផង ប្រជាពលរដ្ឋផង និងចិញ្ចឹមមនុស្សក្រខ្សត់កម្សត់ទុគ៌តផង។

ព្រះពុទ្ធទ្រង់បានបញ្ញត្តិទុកមកថា «**អព្យាបជ្ឈំ សុខំ លោកេ**» បានន័យថា «**ការមិនបៀតបៀនគ្នាជាសុខក្នុងលោក**»។ ន័យត្រង់នេះមានន័យថា ការមិនបៀតបៀនគ្នា មិនចងពៀរវេរានឹងគ្នាជាមង្គលមួយដ៏ឧត្តមដែលប្រជាពុទ្ធបរិស័ទគប្បីប្រកាន់យក។ ជាពិសេសក្នុងន័យថា កាលណាយើងមិនបៀតបៀនគ្នានោះធ្វើឱ្យយើងចេះថែរក្សាសេចក្តីសុខរវាងគ្នានឹងគ្នា ហើយប្រកបទៅដោយសាមគ្គីធម៌ផង។ ប្រសិនបើជាតិសាសន៍ទាំងអស់នៅលើលោកយើងនេះ ចេះគោរពគ្នា ឱ្យតម្លៃគ្នា និងមានមេត្តាដល់គ្នានឹងគ្នា នោះសង្គមជាតិទាំងមូលច្បាស់ជាទទួលបាននូវសន្តិភាព។ ដូចនេះ ការមិនបៀតបៀនគ្នាជាសេចក្តីសុខដ៏ក្រៃលែងដែលមនុស្សទាំងអស់គប្បីបំពេញក្នុងនាមជាមនុស្សជាតិដូចគ្នា។ ការមិនបៀតបៀន ការមិនព្យាបាទ ការមិនឈ្នានីស ការមិនបំពាន ការមិនបង្កក្តីឈឺចាប់ដល់អ្នកដទៃគឺជាសីលធម៌ដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់របស់មនុស្ស។ ការមិនធ្វើអំពើទាំងនេះលើអ្នកដទៃគឺជាហេតុដែលនាំឱ្យសង្គមមានសុខុដុមរមនា [16] ។ នេះជាគោលធម៌ដ៏អស្ចារ្យដែលព្រះពុទ្ធសាសនាបានសាបព្រោះនូវវប្បធម៌សន្តិភាពដល់មនុស្សជាតិ។

ខ- ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌ក្នុងសង្គមខ្មែរ

ជាការពិតណាស់ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយលើកម្ពស់ដល់ការអប់រំចរិយាសាស្រ្តដល់កូនខ្មែរសមណសិស្សឱ្យទទួលបានឱកាសរៀនសូត្រចំណេះដឹងទូទៅនៅតាមសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សានានានៅក្នុងវត្តអារាមទូទាំងប្រទេស។ យើងបានកត់សម្គាល់ឃើញថា នៅតាមវត្តអារាមបានបំពេញតួនាទីដ៏អស្ចារ្យ គឺបានចិញ្ចឹមព្រះសង្ឃដែលជាកូនចៅអ្នកស្រុកបានមកស្នាក់នៅផង និងបួសរៀនក្នុងសម្នាក់ព្រះពុទ្ធសាសនាផងដែរ។

ក្នុងនោះយើងបានឃើញថា វត្តអារាមព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយសង្គ្រោះកុមារកំព្រាគ្មានទីពឹងឱ្យមានឱកាសសិក្សារៀនសូត្រចំណេះអក្សរសាស្រ្ត និងគណិតសាស្រ្តពីសម្នាក់គ្រូអាចារ្យរបស់ខ្លួន។ វត្តអារាមជាកន្លែងធានារ៉ាប់រងអាយុជីវិតដល់កូនចៅអ្នកស្រុកស្រែជនបទចុងកាត់មាត់ញក មនុស្សអនាថា

[16] https://thmeythmey.com/?page=detail&id=103655

ដែលគ្មានទីពឹងកម្សត់ទុគ៌តឱ្យមករស់នៅ ឬបួសរៀនបន្តការសិក្សាក្រោមម្លប់ព្រះពុទ្ធសាសនា។ វត្តអារាមបានជួយបណ្តុះបណ្តាលធនធានមនុស្សសម្រាប់រយៈពេលវែងដើម្បីជួយខ្លួនឯង គ្រួសារ និងសង្គមជាតិទៅថ្ងៃខាងមុខឱ្យកាន់តែមានភាពជឿនលឿន និងរីកដុះដាល។ វត្តអារាមនេះហើយជាផ្ទះទីពីរបន្ទាប់ពីផ្ទះនៅភូមិស្រុករៀងៗខ្លួនរបស់សមណសង្ឃ ឬកូនចៅអ្នកស្រុកដែលក្រខ្សត់លំបាកគ្មានទីពឹងពាក់ពំនាក់អាស្រ័យ។ បន្ថែមពីនេះវត្តអារាមជួយបង្កើតក្តីសង្ឃឹមឱ្យសមណសង្ឃ សិស្ស និស្សិតមានឱកាសសិក្សាផ្នែកខាងពុទ្ធចក្រផង និងអាណាចក្រផងដែលជាកង់រទេះពីរមិនអាចកាត់ផ្តាច់ពីគ្នាបាន។ វត្តអារាមជាមូលដ្ឋានដ៏រឹងមាំ ជាជានាវ៉ាប់រងអាយុជីវិតសម្រាប់កុមារដែលទីទ័លក្រលំបាកកម្សត់អត់ឃ្លាន ឱ្យមានឱកាសបានហូបចុកគ្រប់គ្រាន់ និងមានស្នាមញញឹមនៅក្នុងជីវិត។ ជាក់ស្តែងនៅពេលដែលសិស្សខ្លះដែលសាលារៀននៅឆ្ងាយ គេបានមកសុំស្នាក់អាស្រ័យនៅវត្តអារាមដើម្បីបន្តការសិក្សានៅវិទ្យាល័យ ឬមហាវិទ្យាល័យជាដើម។ ជាពិសេសនៅតាមស្រុកស្រែជនបទដែលសាលានៅឆ្ងាយ សិស្សតែងតែមកសុំព្រះគ្រូចៅអធិការមកស្នាក់អាស្រ័យ ហើយមានការយល់ព្រមពីអាចារ្យគណៈកម្មការផងដោយតម្រូវឱ្យសិស្ស ឬនិស្សិតទាំងអស់នោះបំពេញប្រវត្តិរូបសង្ខេប និងមានហត្ថលេខាពីមេឃុំផងដែលជាតឹកតាងយ៉ាងច្បាស់ថា យើងពិតជាអ្នកស្រុកដែលរស់នៅភូមិឃុំស្រុកនោះខេត្តនោះប្រាកដមែន។ នៅពេលដែលបានស្នាក់អាស្រ័យនៅតាមកុដិរៀងៗខ្លួនហើយ នៅក្នុងកុដិមានវិន័យកុដិដោយព្រះសង្ឃបានចែងជាវេនសម្អាត វេនថ្វាយបង្គំព្រះ និងវេនធ្វើចង្ហាន់ប្រគេនព្រះសង្ឃជាដើម។ ការសូត្រធម៌ថ្វាយបង្គំព្រះជាការបណ្តុះចរិយាធម៌ដ៏ប្រពៃឱ្យយើងយល់ដឹងពីធម៌អាថ៌ និងមានគំនិតគិតគូរដល់ព្រះធម៌ថ្លៃ ហើយដក់ជិតនៅក្នុងអារម្មណ៍នៃបុគ្គលម្នាក់ៗ។ ជាពិសេសឱ្យបុគ្គលម្នាក់ៗមានការភ្ញាក់រឭកដឹងប្រកបដោយយោនិសោមនសិការនៅក្នុងចិត្តសន្តានរបស់ខ្លួន។ ន័យនៅត្រង់នេះ យើងអាចទាញជាការសន្និដ្ឋានបានថា ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំចរិយាធម៌ដល់បុគ្គលទូទៅមិនមានការរើសអើងឡើយ។ ពោលគឺព្រះពុទ្ធសាសនាបានលើកកម្ពស់ដល់សមណសិស្ស សមណនិស្សិត សិស្ស និស្សិត ឱ្យហាត់ពត់លត់ដំបន្ទុំនិស្ស័យស្របទៅតាមមាគ៌ាព្រះពុទ្ធសាសនា។

ទ្រឹស្តីគោលសំខាន់ៗសុទ្ធសឹងតែជាវិធីដឹកនាំខ្សែជីវិតឆ្ពោះទៅរកភាពជឿនលឿន និងបង្កើតបានជាអនុស្សាវរីយ៍ជីវិតមិនអាចបំភ្លេចបាន។

II.៣.៣- សំយោគតួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងការអប់រំសីលធម៌ និងចរិយាធម៌

ក. ការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និងចរិយាធម៌តាមរយៈការរក្សាសីល

សីលប្រាំ សីលប្រាំបី និងសីលដប់ជាកំពូលសីលដែលព្រះបរមសាស្តាចារ្យទូន្មានប្រៀនប្រដៅឱ្យបរិស័ទគោរពប្រតិបត្តិតរៀងទៅ។ ព្រះពុទ្ធអង្គជាកំពូលសាស្ត្រាចារ្យនៅលើលោក ហើយព្រះអង្គគ្មានគ្រូបាអាចារ្យណាប្រដៅព្រះអង្គឡើយ។

នៅក្នុងសង្គមខ្មែរ យើងបានឃើញថា ប្រជាជនបាននាំគ្នារក្សាសីល សមាធិ បញ្ញា ដោយនាំគ្នាទៅធ្វើបុណ្យនៅវត្តវ៉ានៅវត្តអារាមដើម្បីសម្អាតចិត្តឱ្យផូរផង់។ ន័យត្រង់នេះសបញ្ជាក់ថា ព្រះពុទ្ធសាសនាបានជួយតម្រង់ចិត្តបរិស័ទឱ្យស្អាតផូរផង់ មានសតិបញ្ញា និងប្រកបដោយសេចក្តីសុខ។ ប្រការមួយទៀត យើងបានឃើញថា ប្រជាជនដែលកាន់យកសីលប្រាំចាំសីលប្រាំបី នាំចិត្តគេបានក្តីសុខ មិនប្រព្រឹត្តខុសច្បាប់សង្គមដោយការមិនសេពសុរា មិនប្រព្រឹត្តខុសក្នុងផ្លូវកាមជាដើម។ ការបំពេញសីលបារមីនាំឱ្យបុគ្គលបានសេចក្តីសុខនិងប្រកបដោយចិត្តជ្រះថ្លាមានមេត្តាបារមី មានធម៌សន្តោសចិត្តសុចរិតទៀងត្រង់។ ព្រះពុទ្ធសាសនាទូន្មានឱ្យមនុស្សប្រកាន់យកសន្តិភាព គ្មានហិង្សា គ្មានសង្គ្រាមដោយអប់រំមនុស្សឱ្យពឹងលើខ្លួនឯងជឿជាក់លើសមត្ថភាពខ្លួនឯង។ ត្រៃសរណគមន៍ពុទ្ធសាសនាគឺព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ឯសង្គមមានបច្ច័យបីគឺបុគ្គល សង្គម និងធម្មជាតិដែលមានទំនាក់ទំនងជួយគ្នាទៅវិញទៅមកដើម្បីថែរក្សាពុទ្ធសាសនាក៏ដូចជាថែរក្សាសង្គមខ្មែរ។ លើសពីនេះ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានចូលរួមក្នុងសង្គមខ្មែរក្នុងភាពជាអ្នកដឹកនាំប្រកបដោយទសពិធរាជធម៌ និងអប់រំបុគ្គល គ្រួសារលើផ្នែកចរិយាសាស្ត្រ សីលធម៌ សុជីវធម៌ គុណធម៌ និងចរិយាធម៌ជាដើម។

ការដើរតាមមាគ៌ាព្រះពុទ្ធសាសនានាំឱ្យយើងទទួលបាននូវពុទ្ធពរ៤ប្រការគឺ អាយុ វណ្ណៈ សុខៈ ពលៈ។ មានអាយុបានន័យថា មានអាយុវែង មានសុខភាពល្អ បរិបូណ៌ដោយគុណតម្លៃគ្រប់ប្រការ។ បានសុខៈ បានន័យថា មាននូវសេចក្តីសុខគ្រប់ប្រការ សុភមង្គល និងមានសេចក្តីស្ងប់ស្ងាត់ផ្លូវចិត្ត។ ពលៈ បានន័យថាបរិបូណ៌ដោយកម្លាំងកាយមាំមួន មាននូវភាពរឹងប៉ឹងផ្នែកប្រាជ្ញាស្មារតី។ ពុទ្ធពរនេះជាទ្រព្យដ៏វិសេសវិសាលភាពក្រៃលែងដែលពុទ្ធសាសនិកទទួលបាន កាលណាគេប្រតិបត្តិត្រឹមត្រូវតាមមាគ៌ាព្រះសាស្តា។ ផ្ទុយមកវិញ បើកាលណាគេមិនបានដើរតាមឱ្យបានខ្ជាប់ខ្ជួនទៅតាមនោះទេ នោះនាំឱ្យជីវិតជួបភាពអប្រិយ ពុំប្រពៃឡើយ។ ជាក់ស្តែងណាស់ បើមនុស្សមានសេចក្តីប្រមាទនៅក្នុងខ្លួននាំឱ្យជីវិតជួបតែ

សេចក្តីទុក្ខទោស មានភាពហ្មងសៅ និងមានបញ្ហាជីវិតមិនចេះចប់មិនចេះហើយ។ បើយើងក្រឡេកមកមើលតាមរយៈស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍រឿងទុំទាវ អរជូនម៉ឺនងួនដែលប្រព្រឹត្តអំពើប្រាសចាកពីសីល ទីបំផុតត្រូវវិនាសអន្តរាយទាំងពូជអម្បូរ។ អរជូនបានប្រព្រឹត្តបាបធម៌គឺកាប់សម្លាប់ជីវិតទុំ ទើបកម្មពៀរវេរាតាមមកផ្តន្ទាទោសបែបនេះនាំឱ្យជួបតែសេចក្តីទុក្ខលំបាកវេទនាពន់ពេកក្រៃ។ នៅក្នុងរឿងរាមកេរ្តិ៍វិញ ក្រុងរាពណ៍ឆាប់ឆក់យកនាងសីតា ជាទង្វើទ្រុស្តនឹងធម៌កាមេ លួចយកអគ្គមហេសីរបស់ព្រះរាម ទើបត្រូវបានព្រះរាមតយុទ្ធធ្វើសង្គ្រាមវិញរហូតដល់រលាយក្រុងលង្កាទ្វីប។ នេះជាការបំពានសីល នាំជីវិតជួបតែសេចក្តីវិនាស។

សរុបមក ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និងចរិយាធម៌តាមរយៈការរក្សាសីលប្រាំ សីលប្រាំបី និងសីលដប់ដែលជាមាគ៌ាមួយដ៏ថ្លៃថ្លាក្នុងការរស់នៅសមជាមនុស្សល្អ ជាពលរដ្ឋល្អ ជាពលរដ្ឋសាកលគ្រប់សម័យកាល។

ខ-ការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ ចរិយាធម៌ តាមរយៈការវៀរចាកអគតិធម៌

លើលោកនេះទំនងជាគ្មានបុគ្គលណាម្នាក់អាចលះដាច់ស្រឡះនូវអគតិនោះទេ។ អគតិទាំងបួននេះបើណាមួយស្ថិតនៅក្នុងចិត្តបុគ្គលពិសេសអ្នកដឹកនាំអង្គភាព ឬស្ថាប័នប្រាកដហើយ បុគ្គលិកក្រោមឱវាទច្បាស់ជាខូចសាមគ្គីភាព។

ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធបានអប់រំមនុស្សជាតិទាំងមូលឱ្យវៀរចាកនូវអគតិធម៌ទាំងបួនយ៉ាងឱ្យបានដាច់ស្រឡះជាដាច់ខាត។ លក្ខណៈនៃអគតិធម៌ទាំង៤យ៉ាងនោះរួមមានៈ

១-**ឆន្ទាគតិ** លម្អៀងព្រោះស្រឡាញ់ ដោយសារតែការស្រឡាញ់បើទោះជាទង្វើខុសឆ្គងយ៉ាងណា ការងារធ្វើមិនត្រូវយ៉ាងណា មិនលុះក្នុងការអប់រំយ៉ាងណាក៏នៅតែល្អ នៅតែស្រឡាញ់ពេញចិត្តរហូត។

២-**ទោសាគតិ** លម្អៀងព្រោះស្អប់ បើទោះជាបុគ្គលនោះប្រឹងប្រែងធ្វើការយ៉ាងណា ព្យាយាមស៊ូទ្រាំនឹងសម្ពាធផ្សេងៗកម្រិតណាក៏គ្មានន័យអ្វីដែរ ព្រោះចិត្តដែលគ្រាំដោយការស្អប់គឺនៅតែស្អប់ដដែល។

៣-**មោហាគតិ** លម្អៀងព្រោះល្ងង់ ដោយសារតែមិនសូវយល់ការណ៍ក៏ចេះតែយល់ព្រម ចេះតែបញ្ជូនដោយមិនខ្វល់ពីកើតមានវិបត្តិនៅពេលក្រោយទេ។

៤-**ភយាគតិ** លម្អៀងព្រោះខ្លាចគឺខ្លាចចំពោះរឿងដែលមិនគួរខ្លាចដូចជាខ្លាចបុគ្គលនោះជាកូនចៅអ្នកធំ បុគ្គលនោះជាអ្នកមានទ្រព្យ បើទោះជាធ្វើក្តី មិនធ្វើក្តី ប្រទើសបើសក្តីពុំហ៊ានស្តីបន្ទោសឱ្យទេចេះតែទ្រាំទៅ។

អគតិទាំង៤យ៉ាងនេះមិនគួរប្រព្រឹត្តឡើយ។ បើបុគ្គលអ្នកប្រព្រឹត្តយកការស្រឡាញ់ ស្អប់ ល្ងង់ ខ្លាចមកជាត្រីមុខយ៉ាងនេះហើយរមែងខូចយុត្តិធម៌ជាការមិនល្អទាំងអស់។ ហេតុនេះគួរលះបង់ចោលមិនគួរប្រព្រឹត្តទេ[17]។

សរុបមក ព្រះពុទ្ធសាសនាមានតួនាទីក្នុងការអប់រំវិជ្ជាសម្បទា បំណិនសម្បទា និងចរិយាសម្បទាដល់មនុស្សជាតិដោយមិនមានការរើសអើង។ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានចូលរួមក្នុងជីវភាពមនុស្សខ្មែរតាំងពីដើមរៀងមករហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន និងបានកសាងមូលដ្ឋានអត្តសញ្ញាណទឹកដី អត្តសញ្ញាណវប្បធម៌ខ្មែរឱ្យមានកិត្តិយសមានឈ្មោះសមជាប្រជាជាតិដែលមានអរិយធម៌ និងជាម្ចាស់សុវណ្ណភូមិ។

គ- ការប្រកាន់យកព្រហ្មវិហារធម៌ និងទសពិធរាជធម៌ជាគោល

ព្រហ្មវិហារធម៌បានដល់ធម៌ជាគ្រឿងស្ថិតនៅដ៏ប្រសើរ ធម៌ប្រចាំចិត្តដ៏ប្រសើរ គោលការណ៍ប្រព្រឹត្តដ៏បរិសុទ្ធ ធម៌ដែលត្រូវមានទុកជាគោលនៅក្នុងចិត្ត និងកាន់កាប់ការប្រព្រឹត្ត ទើបនឹងមាននាមថាដំណើរជីវិតហ្មត់ចត់ និងការប្រតិបត្តិខ្លួនចំពោះមនុស្សសត្វទាំងឡាយដូចជា[18]៖

១. មេត្តា សេចក្តីស្រឡាញ់ ប្រាថ្នាចង់ឱ្យមនុស្សគ្រប់រូបទទួលបានសេចក្តីសុខ។ សេចក្តីស្រឡាញ់ប្រាថ្នាល្អចង់ឱ្យគេមានសេចក្តីសុខ មានចិត្តមេត្រី និងគិតធ្វើប្រយោជន៍ដល់មនុស្សសត្វទូទៅ ។

២. ករុណា សេចក្តីអាណិត អាសូរចំពោះមនុស្សគ្រប់រូបពេលពួកគេមានទុក្ខ ដោយប្រាថ្នាចង់ឱ្យពួកគេធាប់រួចចាកសេចក្តីទុក្ខនោះ។ សេចក្តីអាណិតជួយឱ្យរួចផុតទុក្ខជួយសង្គ្រោះបំបាត់ទុក្ខលំបាករបស់ពពួកសត្វទាំងឡាយទាំងពួង។

[17] https://kohsantepheapdaily.com.kh/article/164456.html
18 https://km.wikipedia.org/wiki

៣. មុទិតា សេចក្តីរីករាយត្រេកអរ នៅពេលឃើញមនុស្សទាំងឡាយបានទទួលសេចក្តីសុខចម្រើន មានសេចក្តីត្រេកអរពេលឃើញអ្នកដទៃមានសេចក្តីសុខ មានចិត្តរីករាយសប្បាយជានិច្ចចំពោះសព្វសត្វទាំងឡាយនៅក្នុងលោកសន្និវាសនេះ។

៤. ឧបេក្ខា ការតាំងសន្តានចិត្តជាកណ្តាល (មិនលម្អៀង) កាត់សេចក្តីដោយប្រើប្រាជ្ញា ការតម្កល់ចិត្តជាកណ្តាលដែលនឹងធ្វើឱ្យតម្រង់នៅក្នុងធម៌តាមការពិចារណាឃើញដោយបញ្ញាគឺមានចិត្តរាបត្រង់ដោយធម៌ដូចជាជញ្ជីង មិនលម្អៀងដោយសេចក្តីស្រឡាញ់ ឬស្អប់ជាដើម។

នៅក្នុងសង្គមជាក់ស្តែង ប្រសិនបើបុគ្គលប្រកាន់យកនូវព្រហ្មវិហារធម៌ជាគោល នោះសង្គមទាំងមូលនឹងបានសេចក្តីសុខខ្លាំងណាស់។ រីឯគោលធម៌ទាំង១០នេះសម្រាប់អ្នកគ្រប់គ្រងជាតិ ឬព្រះមហាក្សត្រប្រកាន់យកដោយសុទ្ធចិត្តដើម្បីប្រតិបត្តិឱ្យបានសមជាអ្នកទ្រទ្រង់នូវភាពជាអ្នកដឹកនាំប្រទេសឈានឆ្ពោះទៅរកសេចក្តីសុខសេចក្តីចម្រើនរុងរឿងសុខសន្តិភាពជូនជាតិមាតុភូមិ។ ធម៌ទាំង១០ប្រការនេះគឺ[19]៖

១- **ទានៈ** ការឱ្យគឺការលះបង់ទ្រព្យសម្បត្តិ

២- **សីលៈ** ការប្រព្រឹត្តល្អគឺសង្រួមកាយវាចាចិត្តល្អហើយ

៣- **ចាគៈ** ការបរិច្ចាគគឺការលះបង់សេចក្តីសុខរបស់ខ្លួនដើម្បីប្រជារាស្ត្រ

៤- **អាជ្ជវៈ** ភាពទៀងត្រង់គឺមានមារយាទស្មោះត្រង់

៥- **មទ្ទវៈ** ភាពទន់ភ្លន់គឺមានអធ្យាស្រ័យទន់ភ្លន់ មិនរឹងត្អឹង មានៈ

៦- **តបៈ** ទ្រង់មានតេជៈគឺដុតកម្ទេចកិលេសតណ្ហា

៧- **អក្កោធៈ** ការមិនក្រោធគឺមិនក្រេវក្រោធមិនលុះក្នុងអំណាចនៃសេចក្តីក្រោធ

៨- **អវិហិង្សា** ការមិនបៀតបៀន

៩- **ខន្តិ** ការអត់ធន់គឺអត់ធន់ចំពោះការលំបាក

[19] https://kohsantepheapdaily.com.kh/article/1005385.html

១០- **អវិរោធនៈ** ការមិនឃ្លាតចាកធម៌ ។

គុណធម៌ទាំង១០ប្រការនេះជាគ្រឹះដែលព្រះរាជា ឬមេដឹកនាំគួរប្រកាន់យកដើម្បីសេចក្តីសុខ សេចក្តីចម្រើនរបស់ពលរដ្ឋ។

ឃ- ការប្រកាន់យកមជ្ឈិមប្បដិបទា ឬផ្លូវកណ្តាលជាគោល

មគ្គអរិយសច្ចៈ វិធីរំលត់ទុក្ខប្រកបដោយមគ្គ (ត្រូវ) មាន ៨យ៉ាងគឺ (ហៅថា អដ្ឋង្គិកមគ្គ)។ មាគ៌ានាំទៅកាន់ការរំលត់ទុក្ខពិតប្រាកដ ការយល់ដឹងនូវមគ្គៈតែប៉ុណ្ណោះមិនគ្រប់គ្រាន់ទេ គេត្រូវខិតខំដើរតាមមាគ៌ានេះ និងប្រតិបត្តិតាមដោយទៀងទាត់ទៀត[20]។ មាគ៌ាទាំងប្រាំបីនោះមាន៖

- **សម្មាទិដ្ឋិ** : យល់ឃើញត្រូវ
- **សម្មាសង្កប្បៈ** : ត្រិះរិះត្រូវ
- **សម្មាវាចា** : សម្តីត្រូវ
- **សម្មាកម្មន្ត** : ការងារត្រូវ
- **សម្មាអាជីវៈ** : ការចិញ្ចឹមជីវិតត្រូវ
- **សម្មាវាយាម** : ព្យាយាមត្រូវ
- **សម្មាសតិ** : រឭកត្រូវ
- **សម្មាសមាធិ** : តាំងចិត្តត្រូវ

ព្រះពុទ្ធអង្គបានប្រដៅទូន្មានជនានុជនទាំងឡាយឱ្យប្រកាន់ខ្ជាប់នូវអដ្ឋង្គិកមគ្គ ឬមាគ៌ារំដោះទុក្ខទាំងប្រាំបីយ៉ាងនេះ ដោយដើរផ្លូវកណ្តាល ចេះល្មមព្រមជានិច្ច កុំបីប្រកាន់លោភៈ ទោសៈ មោហៈដែលនាំជីវិតឱ្យជួបតែសេចក្តីទុក្ខ។

II.៤- សរុបខ្លឹមសារ

ព្រះពុទ្ធសាសនាបានរួមរស់រួមសុខរួមទុក្ខជាមួយនឹងសង្គមខ្មែរយ៉ាងជ្រាលជ្រៅជាទីបំផុតតាមរយៈអំណាចគុណធម៌ដ៏ឧត្តម។ ព្រះពុទ្ធអង្គបានប្រដៅណែនាំបុគ្គល គ្រួសារ និងសង្គមជាតិទាំងមូលឱ្យប្រកាន់

[20] រៀបរៀងនិងកែសម្រួលពីសៀវភៅអរិយធម៌ខ្មែររបស់អ្នកស្រី ត្រឹង ងា, គ.ស.១៩៧៤ ព.ស.២៥១៨ ទំព័រ២៥-៣៣

យកធម៌អហិង្សាជាគោលក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហានានានៅក្នុងជីវិត។ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានចារឹកជាប់នៅក្នុងដួងចិត្តមនុស្សខ្មែរ រួមរស់ក្នុងជីវភាពមនុស្សខ្មែររាប់សិបជំនាន់មកហើយ។ ជាពិសេសព្រះពុទ្ធសាសនានៅក្នុងសង្គមខ្មែរប្រៀបបានដូចជាឱសថសម្រាប់ព្យាបាលរោគអវិជ្ជាផង និងបណ្តុះពន្លឺប្រាជ្ញាផង។ សាសនានេះបានជួយលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និងចរិយាធម៌ក្នុងសង្គមខ្មែរតាំងពីបុរាណកាលរហូតមកដល់សម័យសព្វថ្ងៃ។ ដើម្បីចូលរួមលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និងចរិយាធម៌នៅក្នុងសង្គមខ្មែរ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានអប់រំតាមរយៈព្រះធម្មទេសនានៅតាមសាលារៀន អង្គភាព ស្ថាប័នដោយផ្ទាល់ក្តី និងតាមឌីជីថលក្តី ឬតាមបណ្តាញសង្គម។ ព្រះធម្មទេសនាបានបណ្តុះទឹកចិត្តជ្រះថ្លា មានចិត្តសាងបុណ្យកុសល និងហាត់ពត់លត់ដំស្មារតីបន្ទុំនិស្ស័យតាមសីល៥ ចាំសីល៨ និងសីល១០ជាដើម។ ព្រះពុទ្ធអង្គទូន្មានបុគ្គលឱ្យសាងសីលសុចរិត ប្រកាន់យកផ្លូវកណ្តាលជាគោលដើម្បីចិញ្ចឹមជីវិតទៅតាមសម្មាអាជីវៈ។ មេដឹកនាំដែលមានព្រហ្មវិហារធម៌ និងទសពិធរាជធម៌រមែងដឹកនាំឱ្យសង្គមជាតិជួបភាពសុខសាន្ត ហើយទទួលបាននូវការគោរពអាណិតស្រឡាញ់ពីអ្នកក្រោមបង្គាប់យ៉ាងជ្រាលជ្រៅ។

III-**បញ្ចប់សេចក្តី**

ឆ្លងតាមការស្រាយបំភ្លឺ ប្រធានមានខ្លឹមសារល្អធ្វើឱ្យយើងយល់ដឹងជ្រួតជ្រាបពីតួនាទីព្រះពុទ្ធសាសនានៅក្នុងការលើកកម្ពស់ការអប់រំសីលធម៌ និងចរិយាធម៌សង្គមខ្មែរ។ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានចូលរួមចំណែកអប់រំចិត្តគំនិត សតិអារម្មណ៍របស់មនុស្សគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈប្រៀបបានដូចជាឱសថកែរោគដូច្នោះដែរ។ តាមរយៈទ្រឹស្តីគោលរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនាបានញ៉ាំងឱ្យប្រជាពុទ្ធបរិស័ទកើតមានសេចក្តីជ្រះថ្លាខិតខំសន្សំបន្ទុំនិស្ស័យបុណ្យកុសលពីបច្ចុប្បន្នរហូតដល់អនាគតកាល។ ជាពិសេសឃ្លាំងពុទ្ធវចនៈបានជួយដុសខាត់ប្រាជ្ញាស្មារតីមនុស្សឱ្យកើតមានបញ្ញា មានសេចក្តីព្យាយាម និងរីកចម្រើនលូតលាស់ក្នុងជីវិតរបស់ខ្លួនស្របទៅតាមបរិបទនៃភូមិសាស្ត្រសង្គមវប្បធម៌ជាក់ស្តែង។ ដោយឡែកសព្វថ្ងៃនេះរឹងរឹតតែប្រសើរដែលក្រសួងអប់រំ យុវជន និងកីឡា អាចពិចារណាក្នុងការបញ្ចូលកម្មវិធីអប់រំតាមបែបព្រះពុទ្ធសាសនាចូលក្នុងកម្មវិធីសិក្សាដើម្បីឱ្យកូនខ្មែរក្តី យុវជនក្តីមានសញ្ញាណក្នុងការត្រេង់ត្រាប់សីលធម៌ និងគោលការណ៍ចរិយាធម៌តាមបែបព្រះពុទ្ធសាសនា។ ដូចនេះក្នុងនាមយើងជាពុទ្ធមាមិកជនគប្បីសិក្សាស្វែងយល់ឱ្យបានស៊ីជម្រៅនូវទ្រឹស្តីព្រះពុទ្ធសាសនា រួចប្រតិបត្តិប្រកបដោយការពិចារណាស្របដូចពុទ្ធភាសិតថែងថា «**នត្ថិ សន្តិ បរំ សុខំ**» ប្រែជាថា «**គ្មានសេចក្តីសុខឯណា ស្មើនឹងសេចក្តីស្ងប់ឡើយ**»។

ឯកសារពិគ្រោះ

-«វចនានុក្រមខ្មែរភាគ១-២» ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ គ.ស. ១៩៦៧

- «វចនានុក្រមខ្មែរភាគ១-២» ការផ្សាយរបស់រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា ភ្នំពេញ គ.ស. ២០២៣

-លាងហាប់អាន, សិក្សាប្រវត្តិអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ, សម័យនគរភ្នំដល់សម័យឧដុង្គ (សតវត្សទី១ ដល់ឆ្នាំ ១៨៥៩), ភ្នំពេញ, ឆ្នាំ ១៩៦៧

-លី ធាមតេង, អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ, បណ្ណាគារ ងួន ហ៊ួត, ១៩៦០

-វង់ សុធារ៉ា, សិលាចារឹកនៃប្រទេសកម្ពុជាសម័យកណ្ដាល, គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពផ្សាយនគរវត្ត, ២០១២

-សិក្សាស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ដោយបណ្ណាល័យ សេង សុវណ្ណារ៉ា, ២០២២

-ភាជ ណាង, និក្ខេបបទបណ្ឌិតអក្សរសាស្ត្រ ឯកទេសអក្សរសិល្ប៍ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា ឆ្នាំ២០១៥

-អត្ថបទ៖ ថ្មគោលព្រះពុទ្ធសាសនា នៅសារមន្ទីរអង្គរបុរី ខេត្តតាកែវ

-ឥទ្ធិពលព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងសង្គមខ្មែរ, ដោយបណ្ឌិត ហែម ឡាច, មន្ត្រីនាយកដ្ឋាននីតិសាស្ត្រនៃវិទ្យាស្ថានមនុស្សសាស្ត្រនិងវិទ្យាសង្គម, រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា

-ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃកម្ពុជា, វប្បធម៌ចេនឡា (ពីស.វ.ទី៦ ដល់ទី៨ នៃគ.ស.), បណ្ឌិត មីសែល ត្រាណេ, ភ្នំពេញ ព.ស.២៥៤៧ គ.ស. ២០០៣

-ប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា ចាប់តាំងពីសតវត្សទី១នៃគ្រិស្តសករាជរហូតមក, និពន្ធដោយលោកអាដេម៉ារ ឡឺក្លែរ អតីតរ៉េស៊ីដង់បារាំងប្រចាំប្រទេសកម្ពុជា, ប្រែសម្រួលដោយ ទេព ម៉េងឃាន ហៅ ទីឃាយុ, មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា, បោះពុម្ពលើកទីមួយ ឆ្នាំ២០០៥

-ព្រះរាជបណ្ណាល័យកម្ពុជា, កម្ពុជសុរិយា សៀវភៅទស្សនាវដ្ដីចេញរាល់ខែ ពីព្រះរាជបណ្ណាល័យ ឆ្នាំគំរប់ ៧, ខ្សែ១,២,៣, រួមគ្នា, ព.ស.២៤៧៧ គ.ស. ១៩៣៥

-ខ្លូត ធីតា, «ព្រះពុទ្ធសាសនានិងការអភិវឌ្ឍសង្គមខ្មែរ» គ.ស. ១៩៩៦

-គួយ សូគាន, «អត្តសញ្ញាណវប្បធម៌ខ្មែរចូលរួមអភិវឌ្ឍសហគមន៍សេដ្ឋកិច្ច» ទស្សនាវដ្ដីសេដ្ឋកិច្ចខ្មែរ លេខទី៤០-៤៣ ខែមិថុនា-កញ្ញា ឆ្នាំ២០១៥

-មៀច ប៉ុណ្ណ, «តួនាទីនិងភារកិច្ចរបស់អាចារ្យ» ក្នុងសិក្ខាសាលាជាតិស្ដីពី «អាចារ្យក្នុងសង្គមខ្មែរបច្ចុប្បន្ន» រៀបចំដោយ រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា ថ្ងៃទី១០ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១០

-អាង គឹមអៀង និង គី សុខលីម, «ព្រះបាទសម្ដេចព្រះ នរោត្តម សីហនុ ឥស្សរជនអមតៈ» រោងពុម្ពពន្លឺខ្មែរ គ.ស. ២០១៣

-អ្នកស្រី កែវ ណារុំ, «តន្ត្រីនិងជីវិតខ្មែរ» ការផ្សាយរបស់បណ្ណាល័យធពណ្ណរង្សី ២០១១

-អ្នកស្រី ត្រឹង ងា, «អរិយធម៌» ការផ្សាយរបស់អ្នកនិពន្ធ ១៩៧៥

-កម្រងស្នាដៃជ័យលាភីពានរង្វាន់អក្សរសិល្ប៍លើកទី៦ ទី៧ ទី៨ (ឆ្នាំ២០២១, ឆ្នាំ២០២២, ឆ្នាំ២០២៣)

-សីលធម៌ និងការអប់រំសីលធម៌នៅក្នុងវិទ្យាល័យមួយ, ង៉ែត ជឿន, ខែសីហា ឆ្នាំ២០១០

-អក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ថ្នាក់ទី១១, គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនិងចែកផ្សាយ, បោះពុម្ពឆ្នាំ២០១៦

-បណ្ឌិត មីសែល ត្រាណេ, ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃកម្ពុជា វប្បធម៌ ចេនឡា ពីស.វ. ទី៦ ដល់ទី៨នៃគ.ស. ទំ.១២០

-ឥន្ទបញ្ញោភិក្ខុ ហ. មណីចិន្តា, មគ្គុទ្ទេសក៍ជីវិត ឆ្នាំ១៩៩៧

-ដោយ៖ Ny Watthanak, ប្រភព៖ មីសែល ត្រាណេ, https://www.historiesKH/posts

- https://thmeythmey.com/?page=detail&id=28902

-https://www.678283688898073/1960391820687247

- https://www.rfi.fr/km/cambodia/buddhism-society

-https://ihss.rac.gov.kh/2020/03/04/%

-E. Aymonier, Le Cambodge, Tome III, 1904.

-https://www.khsearch.com/qna/15672

-https://km.wikipedia.org/wiki/%E%1

-https://rac.gov.kh/royal-academy/research/attachments/original/135.pdf?1625998633

-https://ihss.rac.gov.kh/2020/03/04/%

-https://foundation.wikimedia.org/wiki/Policy: Cookie_statement

-https://kohsantepheapdaily.com.kh/article/947824.html

-https://education4buddhist.wordpress.com/2015/08/11/

-https://freshnewsasia.com/index.php/en/freshnewsplus/163465-2020-06-25-12-37-12.html

- https://km.wikipedia.org/wiki/%E1%9E%

ឧបសម្ព័ន្ធទី១

ស្ថិតិវត្ត និងព្រះសង្ឃទូទាំងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ឆ្នាំ២០២៣-២០២៤

ក្រសួងធម្មការ និងសាសនា
អគ្គនាយកកិច្ចការសាសនា
នាយកដ្ឋានកិច្ចការព្រះពុទ្ធសាសនា

ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា
ជាតិ សាសនា ព្រះមហាក្សត្រ

ស្ថិតិវត្ត និងព្រះសង្ឃទូទាំងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ឆ្នាំ២០២៣-២០២៤

ល.រ	រាជធានី-ខេត្ត	ចំនួនវត្ត			ចំនួនព្រះសង្ឃ	ព្រះសង្ឃគណៈមហានិកាយ			ព្រះសង្ឃគណៈធម្មយុត្តិ			អាស្រម	មណ្ឌលវិបស្សនា
		មហានិកាយ	ធម្មយុត្តិ	សរុប	ទាំងពីរគណៈ	ភិក្ខុ	សាមណេរ	សរុប	ភិក្ខុ	សាមណេរ	សរុប		
1	បន្ទាយមានជ័យ	243	12	255	4,243	1,242	2,880	4,122	34	87	121		
2	បាត់ដំបង	368	15	383	6,116	1,780	4,059	5,839	54	223	277	12	2
3	កំពង់ចាម	366	12	378	5,639	1,326	4,169	5,495	26	118	144	16	
4	កំពង់ឆ្នាំង	215	4	219	2,600	719	1,825	2,544	4	52	56	14	
5	កំពង់ស្ពឺ	279	19	298	4,404	1,134	3,111	4,245	37	122	159	19	
6	កំពង់ធំ	288	4	292	3,295	831	2,440	3,271	5	19	24	23	5
7	កំពត	247	27	274	2,458	725	1,585	2,310	35	113	148		
8	កណ្ដាល	327	32	359	6,900	1,657	4,769	6,426	89	385	474	7	5
9	កោះកុង	47	7	54	497	173	245	418	11	68	79		
10	ក្រចេះ	167	13	180	1,422	379	956	1,335	15	72	87	2	4
11	មណ្ឌលគិរី	29	11	40	217	55	118	173	12	32	44		1
12	រាជធានីភ្នំពេញ	142	9	151	8,445	3,317	5,005	8,322	48	75	123		
13	ព្រះវិហារ	115	3	118	841	273	538	811	7	23	30	6	2
14	ព្រៃវែង	500	19	519	4,582	1,268	3,197	4,465	34	83	117		
15	ពោធិ៍សាត់	193	10	203	2,196	576	1,550	2,126	18	52	70		
16	រតនគិរី	37	3	40	370	106	246	352	5	13	18		
17	សៀមរាប	253	8	261	5,016	1,919	3,045	4,964	13	39	52	18	27
18	ព្រះសីហនុ	36	2	38	706	184	509	693	8	5	13	1	4
19	ស្ទឹងត្រែង	89	4	93	526	147	353	500	5	21	26	2	1
20	ស្វាយរៀង	245	1	246	2,253	937	1,315	2,252	1		1		
21	តាកែវ	320	27	347	4,392	1,132	3,057	4,189	53	150	203	10	
22	ឧត្ដរមានជ័យ	85	13	98	626	259	275	534	34	58	92		
23	កែប	15	2	17	235	57	125	182	7	46	53		
24	ប៉ៃលិន	28	6	34	427	91	263	354	8	65	73		1
25	ត្បូងឃ្មុំ	240	9	249	2,773	725	2,012	2,737	10	26	36	6	
	សរុប	4,874	272	5,146	71,179	21,012	47,647	68,659	573	1,947	2,520	136	52

បានឃើញ និងឯកភាព
ថ្ងៃ... ខែ... ឆ្នាំថោះ បញ្ចស័ក ព.ស.២៥៦៧
រាជធានីភ្នំពេញ ថ្ងៃទី ១៥ ខែមករា ឆ្នាំ២០២៤
រដ្ឋមន្ត្រី
ចាយ_បូរិន

បានឃើញ និងពិនិត្យត្រឹមត្រូវ
ថ្ងៃ... ១កើត ខែ... ឆ្នាំថោះ បញ្ចស័ក ព.ស.២៥៦៧
រាជធានីភ្នំពេញ ថ្ងៃទី ១១ ខែមករា ឆ្នាំ២០២៤
អគ្គនាយកកិច្ចការសាសនា
ស៊ុន សុវណ្ណនិ

ថ្ងៃ... ខែ... ឆ្នាំថោះ បញ្ចស័ក ព.ស.២៥៦៧
រាជធានីភ្នំពេញ ថ្ងៃទី ៩ ខែមករា ឆ្នាំ២០២៤
ប្រធាននាយកដ្ឋាន
គឹម_ជួប

ឧបសម្ព័ន្ធទី២

«សិលាចារឹក គោកស្វាយចេក»

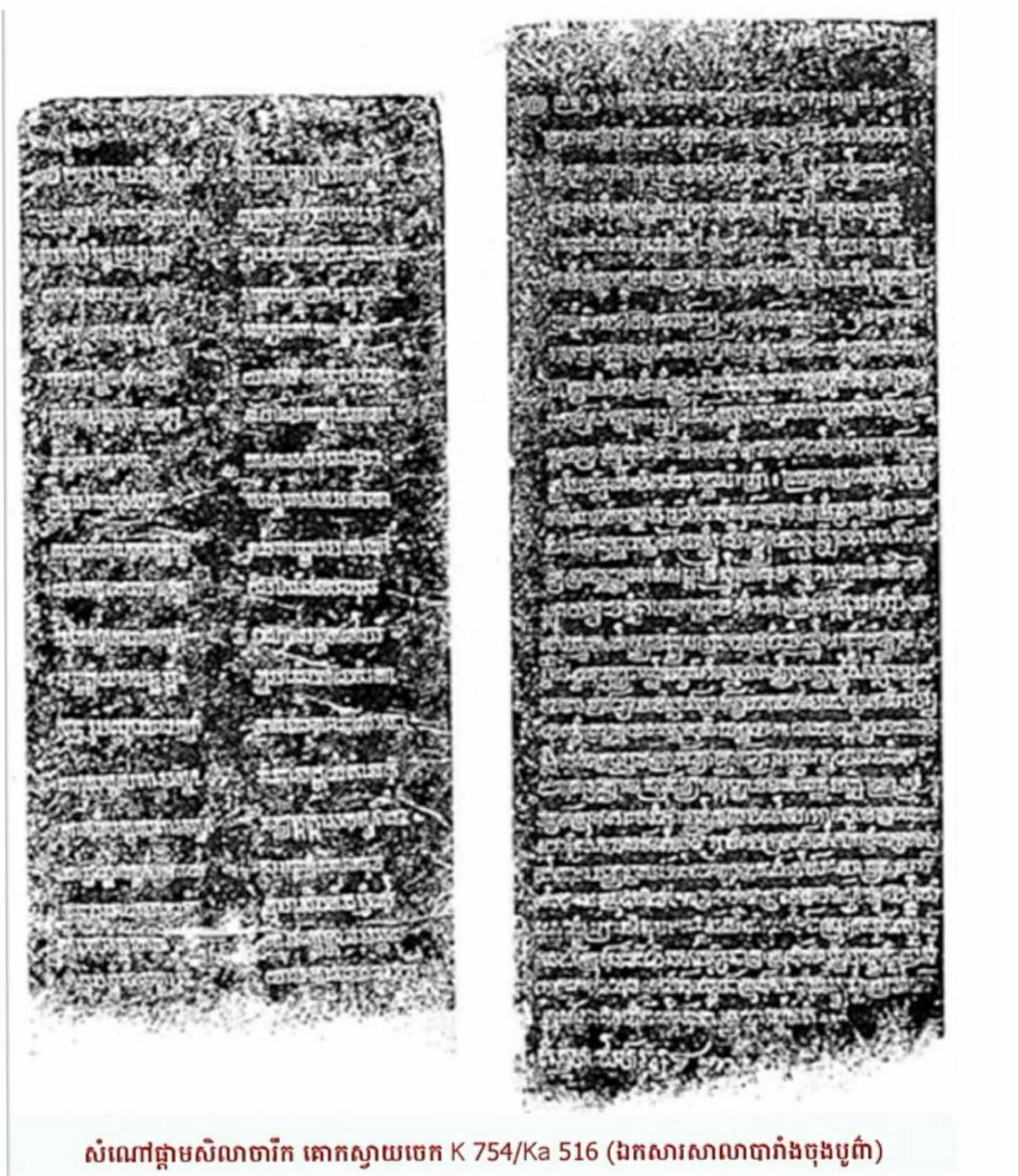

សំណៅផ្ដាមសិលាចារឹក គោកស្វាយចេក K 754/Ka 516 (ឯកសារសាលាបារាំងចុងបូព៌ា)

ឧបសម្ព័ន្ធទី៣

សិលាចារឹក«សុវណ្ណភូមិ» ពីវត្តគិរីស្តេចគង់ ស្ថិតនៅឃុំស្វាយចចិប ស្រុកបរសេដ្ឋខេត្តកំពង់ស្ពឺ, ទៅតម្កល់រក្សាទុកនៅក្នុងសារមន្ទីរជាតិ រាជធានីភ្នំពេញ, ថ្ងៃសុក្រ ១៤កើត ខែមិគសិរ ឆ្នាំច សំរិទ្ធិស័ក ព.ស.២៥៦២ ត្រូវនឹងថ្ងៃទី២១ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១៨

ឧបសម្ព័ន្ធទី៤

ព្រះពុទ្ធរូបព្រះភ័ក្ត្របួន និងព្រះបាទព្រះរាជាសម័យលង្វែក នៅវត្តត្រឡែងកែង

ភូមិសាស្ត្រអតីតរាជធានីលង្វែក, ថ្ងៃពុធ ទី១០ ខែមករា ឆ្នាំ២០២៤

ឧបសម្ព័ន្ធទី៥

ប្រាសាទតុលាការ, ភូមិសាស្ត្រអតីតរាជធានីលង្វែក, ថ្ងៃពុធ ទី១០ ខែមករា ឆ្នាំ២០២៤

ឧបសម្ព័ន្ធទី៦

កំពូលប្រាង្គ, ទីតាំងតម្កល់ព្រះបរមសិរីរិកធាតុនៃព្រះពុទ្ធពីអតីតកាល, ស្ថិតនៅក្នុងភូមិឧដុង្គ សង្កាត់រាំងចាស់ ក្រុងឧដុង្គម៉ែជ័យ ខេត្តកំពង់ស្ពឺ , ថ្ងៃពុធ ទី១០ ខែមករា ឆ្នាំ២០២៤

(ព្រះបរមសិរីរិកធាតុនៃព្រះសម្ពុទ្ធជាម្ចាស់ និងព្រះអរហន្តទៅតម្កល់ក្នុងទីវត្តប្រាង្គណ៍ (ឧដុង្គ) ខេត្តកំពង់ស្ពឺ ពីថ្ងៃ៩កើត ខែពិសាខ ឆ្នាំច ឆស័ក ព.ស.២៤៧៦ ត្រូវនឹងថ្ងៃ២២ អាវរិល ១៩៣៤)

ឧបសម្ព័ន្ធទី៧

ព្រះវិហារ និងកាំភ្លើងធំៗ សម័យព្រះអង្គឌួង ស្ថិតនៅក្នុងវត្តហរិរក្សរាជិនី (វាំងចាស់)

សង្កាត់វាំងចាស់ ក្រុងឧដុង្គម៉ែជ័យ ខេត្តកំពង់ស្ពឺ , ថ្ងៃពុធ ទី១០ ខែមករា ឆ្នាំ២០២៤

ឧបសម្ព័ន្ធទី៨

ព្រះពុទ្ធរូបប្រក់នាគ និងព្រះពុទ្ធបាទ

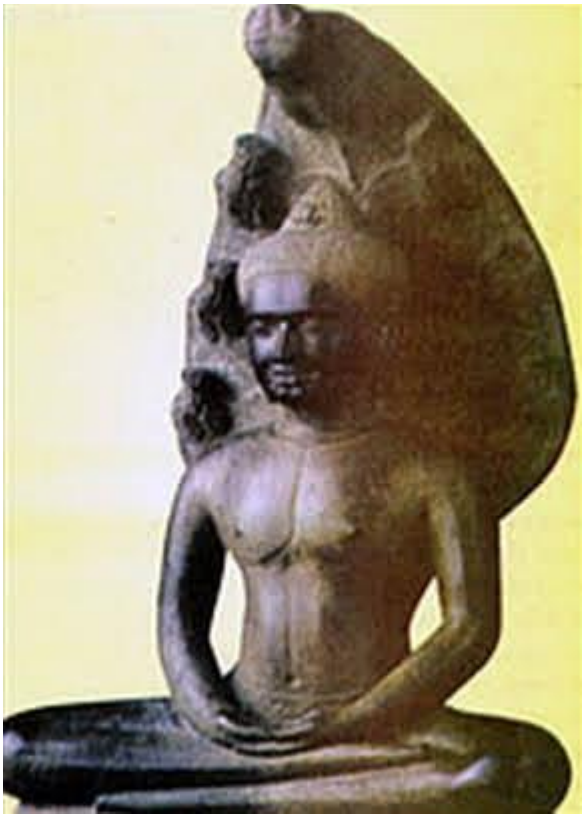
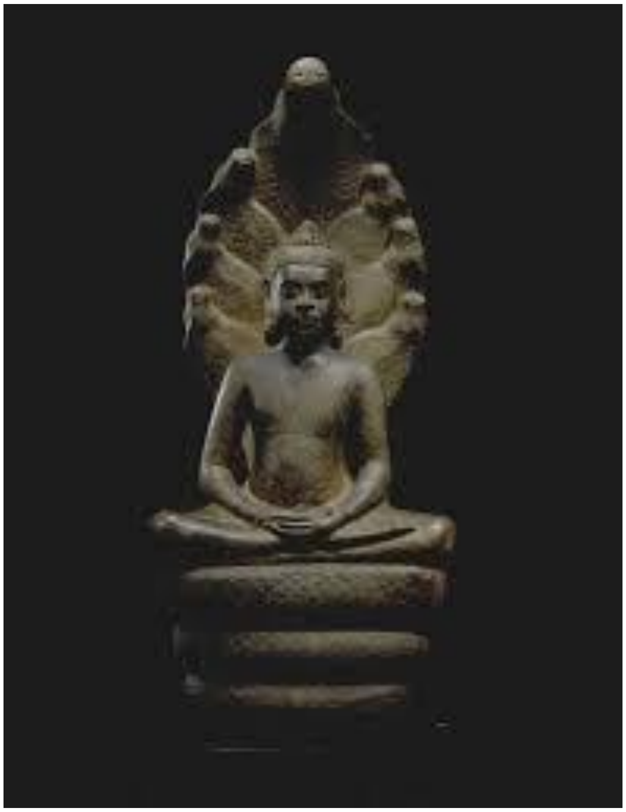
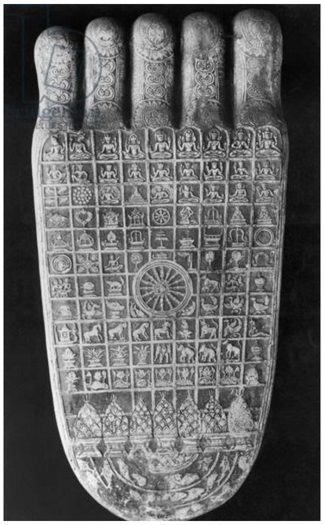

ឧបសម្ព័ន្ធទី៩

ទ្រឹស្តីបដិច្ចសមុប្បាទ

បដិច្ចសមុប្បាទ

(Dependent Origination)

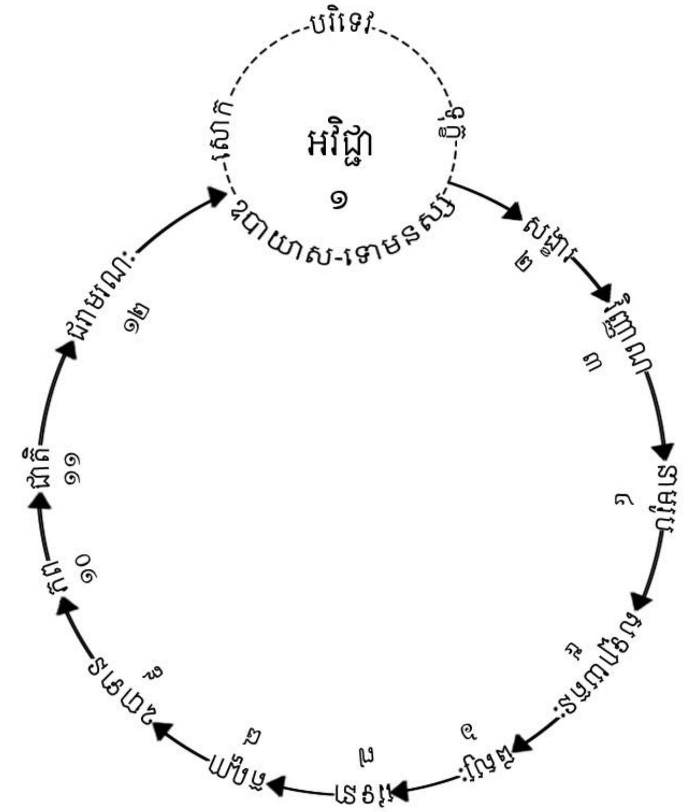

ឧបសម្ព័ន្ធទី១០

ភ្នំព្រះរាជទ្រព្យ ឬភ្នំអដ្ឋវិស្ស ឬភ្នំឧដុង្គ (ទីតម្កល់ព្រះបរមសិរីរិកធាតុព្រះពុទ្ធសព្វថ្ងៃ)